

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

Souvislost pořadí narození a preference koníčků a
zaměstnání

Jana Nývltová

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslava Varella Valentová, Ph.D.

Praha 2014

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 25.6.2014

.....

podpis

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí mé práce paní Mgr. Jaroslavě Varella Valentové, Ph.D za odborné vedení mé práce a také za trpělivost. Dále bych také chtěla poděkovat za možnost podílet se na výzkumu jako pomocná výzkumnice a za její pomoc při zpracování praktické části mé práce.

Obsah

Poděkování

Úvod	1
Teoretická část	3
1 Rodina.....	3
1.1 Primární rodina a její funkce	4
1.2 Podoba rodiny dříve	5
1.3 Demografické režimy.....	5
1.3.1 Starý demografický režim.....	6
1.3.2 Nový demografický režim.....	6
1.4 Podoba dnešní rodiny.....	7
2 Sourozenecké konstelace	8
2.1 Omezené rodičovské zdroje	9
2.2 Nika.....	11
2.2.1 Sourozenecká nika.....	12
2.3 Pořadí narození podle Alfreda Adlera	13
2.4 Jednotlivé pozice podle pořadí narození.....	15
2.4.1 Jedináček	15
2.4.2 Prvorozené dítě	18
2.4.3 Druhorozené a prostřední narozené dítě	21
2.4.4 Poslední narozené dítě – benjamínek.....	24
2.4.5 Dvojčata.....	26
2.5 Věkový rozdíl mezi sourozenci	27
3 Koníčky	27
3.1 Volný čas v historii	28
3.2 Volný čas dnes	30

3.3	Koníčky, hobby.....	32
3.4	Koníčky a pořadí narození	33
4	Zaměstnání.....	34
4.1	Práce v dějinách.....	34
4.2	Povolání v dnešní době.....	36
4.3	Zaměstnání a pořadí narození	39
5	Preference koníčků a zaměstnání	40
	Empirická část.....	41
6	Výzkumný projekt a teoretické zakotvení tématu práce	41
7	Cíl výzkumu.....	43
8	Hypotézy.....	43
9	Výzkumná strategie a navrhované techniky sběru dat	44
10	Výběr vzorku a prostředí výzkumu.....	45
11	Metody vyhodnocování a interpretace získaných dat.....	45
11.1	Preference koníčků a zaměstnání v závislosti na pohlaví.....	49
11.2	Preference koníčků a zaměstnání v závislosti na místě sběru dat.....	50
11.2.1	Preference koníčků a zaměstnání v závislosti na místě sběru dat u mužů	50
11.2.2	Preference koníčků a zaměstnání v závislosti na místě sběru dat u žen	51
11.3	Preference koníčků a zaměstnání v závislosti na počtu sourozenců.....	51
12	Etické otázky společenskovedního výzkumu	53
13	Diskuze	54
13.1	Limity studie.....	55
14	Závěr	56
15	Přílohy.....	57
16	Seznam použité literatury	59
17	Přednášky	62

Úvod

Proč si dva sourozenci, kteří vyrůstali v jedné a té samé rodině, se stejnými rodiči a ve stejném prostředí, vybírají úplně jiné kamarády, zajímají je jiné věci a každý bude ve svém životě vykonávat jiné zaměstnání? Proč se od sebe dvojčata (často i ta jednovaječná) tak moc liší? Proč se mezi sebou sourozenci neustále hádají a každý chce prosadit jen tu svou? Proč starší sourozenci mladšího člena rodiny často berou jako „vetřelce“, který jim chce pokazit jejich život a ukrást lásku rodičů?

Takové otázky a jim podobné si lidé kladou již řadu let a snaží se na ně najít co nejuspěšnější odpovědi. Jsou to totiž situace a stavy, které se odehrávají v každodenním životě všech lidí, a to ať v jejich samotné rodině, tak v rodinách ostatních lidí, ať bližších či vzdálenějších. Člověk se nezajímá pouze sám o sebe, ale také o život svých známých, příbuzných nebo jiných lidí kolem sebe. Také proto v poslední době přibývá počet nejrůznějších článků a knih na téma mezilidských vztahů, vztahů v rodině a také souvislostí pořadí narození na různé aspekty lidského života. Vědci se snaží tyto problémy a také jejich vysvětlení přiblížit i širší veřejnosti, z toho důvodu už i na internetu můžeme najít články jako například „Vliv pořadí narození na život dvojčat“ (Rulíková Vítková, 2010), „Jak pořadí narození ovlivňuje náchylnost vůči alergiím“ (Jak pořadí narození ovlivňuje náchylnost vůči alergiím: Novinky.cz) nebo „Jaké jsou vaše děti? Napoví pořadí!“ (Melicharová, 2010).

V prvním uvedeném článku, tedy „Vliv pořadí narození na život dvojčat“ nám autorka v přehledné tabulce přibližuje charakteristiku pořadí narození podle Alfreda Adlera, rakouského lékaře a psychologa, a dokonce zmiňuje i závěr, ke kterému dospělo mnoho studií, jež se zabývaly pořadím narození, tj.: „to, jak děti vnímají své místo v rodinné konstelaci, ovlivňuje jejich smýšlení o sobě samých a jejich vzájemnou komunikaci s ostatními lidmi“ (Kottman & Johnson, 1998). Článek uzavírá myšlenkou, že „zpravidla dvojčata narozená jako první (A) jsou dominantní, vůdčí, komunikativnější, dvojčata narozená jako druhá (B) bývají submisivní, plašší, méně komunikují a snáze se přizpůsobují“ (Rulíková Vítková, 2010).

Druhý článek „Jak pořadí narození ovlivňuje náchylnost vůči alergiím“ je podle mého názoru napsaný hlavně pro rodiče, kteří už děti buď mají, nebo se je chystají mít. Upozorňuje

totiž na „častější výskyt zánětu spojivek, senné rýmy nebo potravinových alergií“ (Jak pořadí narození ovlivňuje náchylnost vůči alergiím: Novinky.cz) u dětí prvorozených než u dětí druhorozených a třetích narozených a to hned ze dvou možných důvodů. Prvním důvodem by mohl být fakt, že s každým dalším těhotenstvím ženy se zvyšuje odolnost imunitního systému v děloze. Druhým důvodem, sice ne tak lichotivých pro rodiče, nicméně alespoň ovlivnitelným, je někdy až přehnaná nervozita a až nepřiměřené dodržování hygienických podmínek v domácnosti s dítětem.

Ve třetím článku „Jaké jsou vaše děti? Napoví pořadí!“ se autorka k problematice pořadí narození staví nejobecněji. V krátkosti čtenářům nastiňuje situaci v rodinách s více než jedním dítětem. Přibližuje, jací velmi často jsou prvorození, druhorození – „sendvičové děti“, a třetí narození – „benjamínci“ a jaké jsou jejich charakteristické vlastnosti. Článek také popisuje, co se v rodině stane, když se narodí nové dítě a snaží se zodpovědět otázku, jaký je nejlepší věkový odstup mezi jednotlivými potomky. Vyzdvihuje ovšem také jednu velmi důležitou věc, na kterou bychom nikdy neměli i přes veškeré výzkumy a zkoumání dětí zapomínat a to, „že každé z nich je jedinečné a po jednosti také touží“ (Melicharová, 2010).

Také já jsem si pro svou práci vybrala problematiku pořadí narození a to proto, že je to téma z mého pohledu – pohledu člověka, který vyrůstal mezi příbuznými z různých rodin s různým pořadím narození - velmi přitažlivé téma. Každý člověk vyrůstal v nějaké rodině, ve které byl „socializován“. Socializací rozumíme „proces vývoje od stadia bezmocného novorozence až po osobu, která si dobře uvědomuje sebe samu a orientuje se ve vlastní kultuře“ (Giddens, 1999, str. 39). Socializaci si ovšem nemůžeme představit jen jako jednosměrné působení ze strany příbuzných a ostatních blízkých lidí, věcí, prostředí aj. na socializovaného jedince, ale také na působení ze strany druhé – tedy samotné socializované osoby na ostatní. „I novorozenec má určité potřeby a nároky, jež ovlivňují chování těch, kdo se o ně starají. Dítě je tedy od samého počátku aktivním činitelem tohoto procesu“ (Giddens, 1999, str. 39). Samozřejmě ale i to, kolik máme sourozenců, jak starých a dokonce i jakého pohlaví, nás dělá takovými, jakými v dospělosti jsme. Každý tento proces tedy zažil sám na sobě a viděl ho i u ostatních lidí, a proto nám tedy tematika pořadí narození není vůbec vzdálená, ba právě naopak.

K výběru tohoto tématu mi také pomohla Mgr. Jaroslava Varella Valentová, PhD., díky které jsem mohla v roce 2009 spolupracovat při výzkumu, který se zaměřoval na atraktivitu a zdraví. Výzkum byl pod vedením Doc. Jana Havlíčka, PhD prováděn v Praze na Salmovské. Této studii se zúčastnilo cca 250 lidí, a byli to především studenti z Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Účastníci výzkumu byli podrobni skupině testů, fyzické aktivitě, focení a vyplňování dotazníků, v neposlední řadě i dotazníků na téma pořadí narození a preferencí koníčků a zájmů. Pod vedením Mgr. Jaroslavy Varella Valentové, PhD. jsem výzkum rozšířila ještě o studenty Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, kteří se už ovšem zúčastnili jen poslední dotazníkové části k problematice, kterou se zabývám ve své bakalářské práci.

Teoretická část

1 Rodina

„Rodina představuje skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědni za výchovu dětí“ (Giddens, 1999, str. 156). Toto je definice rodiny podle A. Giddense, známého britského sociologa. Na první pohled je sice krátká a snadno zapamatovatelná, ale podle mého názoru zakrývá všechny vztahy a city (ať negativní nebo pozitivní), které v rodině fungují a jsou pro ni a pro její členy tak moc důležité. Rodíme se do nějakého společenství osob, ve kterém strávíme velkou část svého života. Pokud se nestane nic zásadního, často se s těmito lidmi stýkáme po celý svůj život. V úplných začátcích jsme na ně dokonce plně odkázaní a jsme na nich naprosto závislí, postupně napodobujeme, co oni sami dělají, jak se chovají. V dospělosti se také často (i když třeba ani sami nechceme), chováme podobně jako naši rodiče. Anebo na druhou stranu si můžeme (podvědomě) hledat partnery, kteří jsou podobní (ať vzhledem, tak chováním) právě našim rodičům. Rodina, nás tedy opravdu doprovází a ovlivňuje po celý náš život.

Tuto myšlenku krásně shrnula Irena Sobotková, která ve své knize uvádí “Rodina je primárním kontextem lidské zkušenosti od kolébky až po hrob.” (Sobotková, 2001, str. 9)

1.1 Primární rodina a její funkce

Za vhodnější a zdařilejší definici rodiny, která vyšla v ilustrovaném encyklopedickém slovníku už v roce 1982, považuji tuto: „Rodina je malá společenská skupina, založená na manželství či pokrevním příbuzenství. Její členové (muž a žena, rodiče a děti, sourozenci, příbuzní, adoptované osoby) jsou spojeni společným soužitím, vzájemnou morální odpovědností a vzájemnou pomocí. Rodina je nejdůležitější formou organizace soukromého života; její formy a funkce však závisí na výrobně společenských vztazích a kulturní úrovni společnosti“ (Kolektiv autorů Encyklopedického institutu Československé akademie věd, 1982, str. 123). V tomto pojetí pojmu rodiny je totiž zachyceno více aspektů, které jsou pro rodinu jako takovou důležité.

Rodina, do které se člověk narodí a ve které také vyrůstá, je označována za rodinu primární. V ideálním případě v této primární rodině dítě získá rodiče, popřípadě sourozence a další členy rodiny. V některých rodinách mohou do nejbližší rodiny spadat navíc i babičky a dědečkové, ale v jiných případech také ještě tety, strýčkové, sestřenice aj. Kolem dítěte se tedy hned od jeho narození začne pohybovat určitá skupina (bližších či vzdálenějších) lidí, kteří ho ovlivní svým chováním, svými postoji a celkově svou osobou.

Podoba rodiny se však neustále mění a v budoucnosti stále ještě určitě měnit bude. Některé aspekty rodiny nicméně zůstávají více či méně stálé. „Život rodiny je charakterizován specifickým spojením biologických, hospodářských, morálních, psychologických, právních a jiných procesů, v nichž se realizují jednotlivé funkce rodiny: reprodukční, ekonomická, výchovná, ochranná a další,“ (Kolektiv autorů Encyklopedického institutu Československé akademie věd, 1982, str. 123).

K nejdůležitějším funkcím primární rodiny tedy patří, aby rodiče své dítě (děti) vychovávali, ochraňovali a postarali se o ně také po stránce ekonomické. K této definici bych ještě doplnila, že je důležité svému dítěti projevovat lásku a city.

Většina z rodičů si nikdy nemusela číst definici o správné rodině a rodičovství a dokázali (podle svého uvážení) vychovat své děti. Nemusíme si nikde ani číst o tom, jak moc je pro život člověka důležitá jeho primární rodina, a víme, že ho dokáže ovlivnit na celý život.

1.2 Podoba rodiny dříve

Rodina tedy není uskupení statické (což jsem zmínila již dříve), ale dynamické. Chci tím říct, že se podoba rodiny neustále mění a vyvíjí. Přitom je ovšem velmi obtížné určit, jak se bude vyvíjet do budoucna. Díky historickým pramenům, které máme k dispozici, díky vyprávění svých předků si ale dokážeme představit, jak instituce rodiny vypadala dříve, z jaké struktury se tedy vyvinula až v tu naši „současnou rodinu“, kterou všichni známe a život v ní jsme prožili „na vlastní kůži“.

Instituce rodiny (v různých svých podobách) se v průběhu dějin vyskytuje prakticky vždy a všude, a proto ji můžeme používat pro srovnání kulturních okruhů, a také i jedné kultury v čase. Ráda bych tedy na tomto místě nastínila, jak se instituce rodiny měnila v evropském kontextu.

1.3 Demografické režimy

Jde mi především o změnu, kterou rodina prošla v „nedávné minulosti“, o změnu, která se skoro v celé Evropě odehrála během 17. – 20. století, o přechod ze starého demografického režimu do nového demografického režimu. Jednotlivé části Evropy si touto změnou procházely postupně, na některých místech lidé změnu přijali poměrně rychle, avšak na jiných se změně co nejdéle bránili, nebo k žádné větší změně dokonce ani nedošlo.

„Oba demografické režimy se dají odlišit podle různé frekvence jednotlivých základních demografických jevů (narození, sňatek, úmrtí) a jejich vzájemné konfigurace. Je ale otázkou, jak nejlépe vystihnout odlišnost obou systémů přirozené měny obyvatelstva“ (Horský & Seligová, 1997, str. 13). Někteří autoři vidí rozdíl mezi starým a novým demografickým režimem v různém poměru počtů již uvedených demografických jevů a možnou hrozbou demografických krizí¹. Toto tvrzení je samozřejmě pravdivé a sdílím ho i já, ale nejjistějším a nejpřesnějším rozdílem „mezi starým a novým demografickým režimem je v plném rozšíření a stálosti prevence porodů“ (Horský & Seligová, 1997, str. 14). Nemůžeme si ovšem představovat, že lidé začali antikoncepční prostředky používat až během tohoto přechodu k novému demografickému režimu. Znalost různých antikoncepčních metod byla mezi lidmi běžná už ve starém demografickém režimu, jen nebyla tolik používána.

---

¹ **Demografická krize** je období ve vývoji populace, kdy po dobu nejméně 3 měsíců prudce stoupne počet úmrtí, a to minimálně na dvojnásobek měsíčního průměrného počtu (...), sníží se počet sňatků a početí, v období po 9 měsících pak též porodů. (Demografie (nejen) pro demografy, Sociologické pojmosloví 2, 1993)

1.3.1 Starý demografický režim

Francouzský historik Jacques Dupâquier (1922-2010) viděl starý demografický režim jako směs „vitality a křehkosti“, přičemž vitalitu v jeho podání představovala vysoká manželská plodnost a křehkost naopak vysoká úmrtnost obyvatelstva (různého věku).

„Žena měla tedy v průměru kolem 8 porodů za život. Vezmeme-li však v úvahu předčasná úmrtí, pak na sňatek ve skutečnosti připadalo asi 5 až 6 potomků“ (Horský & Seligová, 1997, str. 15). Velmi mnoho dětí tedy umíralo (a to i během prvních dvou let života), ale i přesto bylo v tradičních rodinách mnohem více dětí, než jak je tomu dnes. Bylo to nejen z důvodu, že mezi lidmi ještě nebyla tolik rozšířená antikoncepce, ale také proto, že čím více bylo v rodině dětí, tím více byla rodina schopna být samostatnou ekonomickou jednotkou, která byla na ostatních co nejméně závislá. Tedy ve zkratce – čím víc dětí, tím více pracovní síly v rodině.

„Rodina“ ve starém demografickém režimu ovšem často neznamenal jen manžele a jejich pokrevní příbuzné (potomky, rodiče rodičů a další pokrevní příbuzné), často také zahrnovala i osoby nepříbuzné. V různých částech Evropy šlo o služebnictvo, pacholky a děvečky, nebo třeba poddruhy. Tradiční rodina se tedy od dnešní moderní rodiny odlišovala i svým vymezením. Do tradiční rodiny podle Tereziánské instrukce patřily ty osoby, které se společně stravovaly („chlebily“) a které žily pod jednou hlavou domácnosti (Horský & Seligová, 1997).

1.3.2 Nový demografický režim

Rodina v novém demografickém režimu se od tradiční rodiny odlišovala především regulací porodnosti (plánovaným rodičovstvím). To mělo za následek, že klesala manželská i nemanželská porodnost, rodilo se tedy méně dětí. Pokud se rodiče museli starat o méně potomků, byla ta péče o ně mnohem lepší a kvalitnější. To mělo za následek zase menší dětskou úmrtnost. Lidé se postupně také začali dožívat vyššího věku než ve starém demografickém režimu, a to proto, že se zlepšily stravovací návyky, lidé měli tedy větší přístup k výživným a kvalitnějším potravinám. Postupně se začalo zlepšovat i „zdravotnictví“, více lidí se uzdravovalo a více jich také přežívalo různé choroby. (Horský & Seligová, 1997).

1.4 Podoba dnešní rodiny

Od přechodu rodiny k novému demografickému režimu už uplynulo více než sto let (pro střední Evropu) a za tu dobu se ráz rodiny a rodinného života opět velmi změnil.

Antikoncepční prostředky (hormonální antikoncepce, prezervativy, pesary, nitroděložní tělíška, sterilizace a mnoho dalších) se už plně rozšířily mezi celou populaci všech věkových skupin a jsou dostupné za cenu, kterou si může dovolit opravdu každý.

Následkem toho a samozřejmě ještě sociální a společenské situace v České republice počet nově narozených dětí nadále stagnuje a do budoucna je možné, že se bude ještě snižovat. V roce 2011 připadalo na jednu ženu jen 1,26 narozených dětí a v roce 2012 (do listopadu 2012) to bylo také pouze 1,27 narozených dětí, přičemž se těmito hodnotami Česká republika dostává na 215.-217. místo z celkového počtu 224 zemí seřazených podle počtu nově narozených dětí připadajících na jednu ženu od nejvyšší hodnoty po nejnižší (první místo patří Nigeru s hodnotou 7,16 a poslední místo Singapuru s hodnotou 0,78) (CIA - Central Intelligence Agency (US)). A tento trend bude v České republice pravděpodobně nadále pokračovat.

„Ideální“ představě rodiny se pravděpodobně nejvíce podobá rodina, ve které jsou dva rodiče (muž a žena) a alespoň jedno jejich zdravé dítě. Tyto modely rodiny můžeme najít všude okolo nás, ať už v knihách, se kterými se setkáváme, tak v televizních reklamách. Rodina by měla být podle lidí jako jakýsi bezpečný přístav, útočiště, ve kterém člověk najde lásku, intimitu, jistotu a emocionální stálost. Kolik takových rodin bychom ale v dnešní době opravdu našli? Přibývá stále více párů, které se rozhodnou, že žádného potomka mít nebudou a raději si pořídí psa, jiné domácí zvíře nebo třeba motorku. Tento stav ovšem nemusí mít za následek pouze rozhodnutí páru, ale mohou je k tomu tlačit také ekonomické podmínky, ve kterých by si dítě ani dovolit nemohli, nebo třeba zdravotní problémy. Přibývá také mnoho gay a lesbických párů, které by děti třeba i mít chtěli, ale opět jim to není přáno, tentokrát však zákonem – tím mám na mysli adopci, lesby samozřejmě děti rodit mohou, to jim pravděpodobně nikdo zakázat nemůže (aspoň v České republice). Nejvíce se ovšem tato situace komplikuje rozvody. Přibývá mnoho neúplných anebo různými způsoby spojených rodin.

Neúplnými rodinami mám na mysli ty, kde chybí jeden rodič (podle statistik to bývá většinou otec). Zůstává tedy matka se svým dítětem nebo dětmi. Pokud otec žije, může se se svými potomky stýkat, ale výzkumy dokazují, že čas, který bude otec pravděpodobně se svými potomky po rozvodu trávit, bude čím dál tím menší. Otec by také matce měl přispívat na jejich společného potomka finančně – alimenty. Bohužel přibývá i mužů, kteří tento fakt ignorují a matky z nich musí alimenty vymáhat soudně a to bohužel často neúspěšně. Ekonomická situace matek se po rozvodu zpravidla výrazně zhorší, protože se často stěhují do nového bytu, jehož nájem musí platit samy, současně živí a starají se o svého potomka a do toho ještě musí zvládat práci, která ve většině případů není finančně moc dobře ohodnocena. Tento poměrně nový fenomén, kdy matky zůstávají samy se svými potomky a po rozvodu se jim sníží životní úroveň a mají finanční problémy, nazýváme „feminizací chudoby“. (Renzetti & Curran, 2003)

Spojené rodiny vznikají také po rozvodech rodin původních. Takové rodiny se utvoří „tak, že jeden (nebo oba) z rozvedeného manželského páru s dětmi vstoupí do nového manželství s někým, kdo má rovněž děti; případně nově vzniklý pár přivede na svět ještě děti vlastní“ (Renzetti & Curran, 2003, str. 218).

V této kapitole jsem se snažila do určité míry nastínit, jaké podoby může nabývat dnešní rodina. Samozřejmě, že jsem nepostihla všechny formy a ani problémy, kterými si rodiny v této době musejí procházet. Šlo mi pouze o to, abych aspoň v částečné formě postřehla a zachytila, jak se rodina změnila a k čemu asi dále spěje.

Také bych ještě na konci ráda upozornila, že jsem rozhodně neměla v úmyslu zachytit jen negativní vlivy a podmínky, které rodinu také utváří. Jsem si jistá, že existují rodiny šťastné, spokojené a plné pozitivních emocí a je úplně jedno, jestli jde o rodiny úplné, neúplné, složené, heterosexuální či homosexuální.

2 Sourozenecké konstelace

Kevin Leman hned na začátku své knížky „Sourozenecké konstelace“ píše toto: „Vaše sourozenecká konstelace – zda jste se narodili první, druhí nebo další mezi svými sourozenci – má velký vliv na to, jaký jste člověk, koho si vezmete, jaké zaměstnání si zvolíte, a dokonce jací rodiče sami budete“ (Leman, 1997, str. 11).

Už v předešlých kapitolách o rodině jsem se několikrát zmínila o tom, jak je rodina důležitá v socializačním procesu každého jedince (ať v dobrém či špatném). Takto je pro každého velmi důležité i to, zda má sourozence, jaký je mezi nimi věkový rozdíl a dokonce záleží i na pohlaví jednotlivých sourozenců. Od svých sourozenců se můžeme naučit spoustu dobrých i špatných věcí. Musíme se naučit žít s nimi a také vedle nich. Musíme se naučit s nimi vycházet a zároveň najít sami sebe a také se prosadit. Tyto poznatky ve své knize „Prvorozené dítě“ velmi dobře zachycuje Jirina Prekop, „podle pořadí narození se děti naučí druhému se přizpůsobovat, hájit se před ním, snášet ho, dělit se s ním, s ním prohrávat, ale i se vzájemně ctít, bojovat proti němu, nebo s ním proti společným nepřátelům, schovávat se za něj, nebo ho zastupovat a bránit, držet s ním“ (Prekop, 2002, str. 12).

Soužití s ostatními sourozenci je tedy pro dítě jakousi dobrou školou života. Na první pohled se nám tedy může zdát, že jedináčci jsou v tomto směru poněkud ochuzeni, jelikož v rodině s nikým nevyrostali, s nikým nemohli dělat spojení proti rodičům, ani se neměli s kým hádat. Jedináčci si však tuto „ztrátu“ mohou (nevědomky) doplňovat právě když jsou v kontaktu s jinými dětmi. A pokud této možnosti nevyužijí, tak se i tím, že vyrůstali sami, stávají jedinečnými osobnostmi, které se budou chovat a vystupovat tak, jak by to děti vyrůstající se sourozenci nikdy nedokázaly.

Jak se tedy děti skutečně vyrovnávají se situací, že v rodině nejsou sami a o přízeň rodičů musí někdy i bojovat?

2.1 Omezené rodičovské zdroje

V případě, že se do rodiny s jedním potomkem narodí druhé dítě, z jedináčka se během chvilky stává prvorozený. Jak se s touto situací dokáže takový často ještě „malý človíček“ srovnat? Možnosti jsou dvě, buďto svého mladšího sourozence bez problémů přijme, anebo – což je pravděpodobně daleko častější reakce – svého sourozence bude nenávidět, dělat mu naschvály a bude mu mít za zlé, že si ho rodiče všímají daleko víc. Může se stát, že přibudou ještě další potomci, co se bude dít potom? Jak na to budou jednotlivé děti reagovat? Změní se nějak jejich přístup, nebo zůstanou stále stejné? A jak to bude s rodičovskou láskou a ostatními zdroji?

Potomci mezi sebou musí bojovat o rodičovské zdroje, které jsou většinou velmi omezené. Rodičovskými zdroji mám na mysli jejich čas, přízeň, lásku, zájem a samozřejmě

také finanční zdroje. Jak se s tímto problémem sourozenci tedy vypořádávají? Především rozmanitostí!

„Rozmanitost poskytuje tři výhody: minimalizuje přímou soutěživost mezi sourozenci, směřuje k tomu, aby stoupala rodičovská investice (...), a sourozenci se díky ní stávají méně závislími na rodičích“ (Sulloway, 1996, str. 105). Těmito slovy Frank J. Sulloway ve své knize „Born to rebel“ shrnuje Darwinův pohled na sourozeneckou rozmanitost. Tato odlišnost se mezi sourozenci vyvíjela díky postupné evoluci. Sourozenci přišli na to, že v rodině s více potomky se prosadí pouze tak, když se budou od ostatních co nejvíce odlišovat.

Frank J. Sulloway shrnul Darwinovy hypotézy pro optimalizaci rodičovské investice do čtyř zásadních pravidel.

Pravidlo č. 1 : Pokud jste později narození, odlište se. *Pro později narozené je rozumné přijmout rozmanité zájmy v případě, že jsou všechny věci rovnoměrné. Platí pravidlo, že rodiče nejvíce investují do svého prvorozeného dítěte. Zda budou také tolik investovat do následujících potomků, může záviset na tom, jak vysoké jsou vyhlídky na to, že se jim vrátí už vložená investice. Talentovanější později narození potomci ukazují, že hodně rodičů bude pravděpodobně žít nejvíce nadějně jedince.*

Pravidlo č. 2 : Pokud mají vaši rodiče omezené zdroje, odlište se. *Vždycky, když jsou rodiče neschopní uživit zájmy a schopnosti všech svých dětí, tak budou pravděpodobně více investovat do těch potomků, kteří vykazují větší talent a snahu. Pokud jsou zdroje omezené, tak by měli všichni potomci- prvorození i ti později narození – uplatňovat výhody odlišnosti stejnou měrou.*

Pravidlo č. 3 : Odlište se úměrně tomu, kolik máte sourozenců. *Stejná logika, která diktuje rozmanitost později narozených, a když jsou rodinné zdroje omezené, platí také vždy, když více rivalů usiluje o rodičovskou investici.*

Pravidlo č. 4 : Za určitých okolností ignorujte tři předcházející pravidla a soustřeďte se. *Když jsou rodinné zdroje omezené, může to vést k tomu, že se další specializace začnou zvažovat. Pokud se ostatní sourozenci snaží o to, aby byli všestrannými, je specializace „odlišnou“ strategií, která člověku může přinést převahu. Je paradoxem, že pokud se od rodičů požaduje méně, může to dopadnout tak, že potomek dostane víc. Někteří kvůli této*

protikladné strategii očekávají přízeň úspěchu. Za prvé, zájmy musí být zvoleny velmi pečlivě. Za druhé, ovládnutí těchto zájmů může posílit studium nebo cvičení. Za třetí, specializace bude pravděpodobně dobrou strategií pro zvětšení rodičovské investice vždy, když si věkově nejbližší sourozenci zvolí místo všestrannost. (Sulloway, 1996, stránky 105-106)

(Z anglického originálu přeložila pod vedením Mgr. Jaroslavy Varella Valentové, Ph.D. jako část skeletového překladu Jana Nývltová)

2.2 Nika

Tuto sourozeneckou odlišnost bychom mohli po vzoru Sullowaye připodobnit adaptivní radiaci², kterou můžeme najít v rostlinném a živočišném světě. V ekosystému má každá rostlina (rostlinný druh) a každý živočich (živočišný druh) svoje místo, svůj prostor. Toto místo nazýváme pojmem nika. Nika jednotlivých druhů nebyla ovšem určena hned od začátku. Nejprve se pravděpodobně niky postupně zaplňovaly různými druhy rostlin a živočichů. Niky jednotlivých druhů se však mohly začít překrývat anebo spolu dokonce splývat, když se z jednoho druhu začaly vyvíjet další „potomci“, kteří měli stejné nároky na daný ekosystém. Řešením bylo soupeření druhů o tuto výhodnější niku, šlo tedy vlastně o boj o přežití jednotlivých druhů. Vyhrával zpravidla druh silnější a druhy slabší byly vytlačeny. Budťo vyhynuly, anebo se musely přizpůsobit a najít si jinou niku, která ještě nebyla obsazena jiným druhem. Jedna nika (jeden prostor) může být tedy vždy zaplněna pouze jedním druhem. Může také nastat situace, kdy po vyhynutí druhu už zůstane nika zcela nebo aspoň částečně volná a žádný jiný druh ji už nezaplňuje. (Máchal & Husták, 1996) (Ekologická nika: Wikipedie) (Divíšek, Culek, & Jiroušek, 2010)

Přežije pouze ten nejsilnější anebo ten, kdo se dokáže přizpůsobit.

Co si ale pod pojmem nika přesně představit? Pojem (ekologická) nika je pojmem z obecné ekologie, který popisuje nároky určitého druhu v ekosystému. Jsou to veškeré nároky, které druh potřebuje ke svému přežití na daném místě. Nika tedy není pouze onen zmiňovaný prostor či místo, kde se daný druh nachází, je to vše, co na něj nějakým

---

² „Adaptivní radiace je diverzifikace druhů, která umožňuje vyplnění celé řady ekologických nik. Nastane, když z původního druhu vzniknou opakovanou speciací četné druhy „potomků“, které se stávají nebo zůstávají sympatrické. Často jsou tyto „výbuchy“ speciace iniciovány rozvojem klíčových inovací původních druhů. Při koexistenci druhů je tendence začít využívat jiné ekologické zdroje a tím snížit mezidruhovou konkurenci. (...) K odlišení druhů však bude stále docházet, neboť allopatrické druhy se budou přizpůsobovat odlišným prostředím.“ (Divíšek, Culek, & Jiroušek, 2010)

způsobem působí, nějak ho ovlivňuje, s čím se musí vyrovnat anebo naopak co mu v životě napomáhá k přežití. Pod pojem nika tedy přiřazujeme například potravu, kterou se daný druh živí, prostředí, ve kterém žije, množství a druh predátorů, kteří ho ohrožují, teplotu, vlhkost nebo například i sluneční záření, které na něj působí. (Máchal & Husták, 1996)

2.2.1 Sourozenecká nika

Co má ale tato nika, o kterou mezi sebou soupeří rostliny a živočichové, společného se sourozeneckou nikou? Zatímco rostliny a živočichové mezi sebou bojují o výhodnější polohu, dostatek potravy a vody, úkryt aj., sourozenci mezi sebou bojují o získání rodičovských zdrojů, které jsou omezené (viz. 2.1 Omezené rodičovské zdroje). A dělají to úplně stejným způsobem – adaptivní radiací. Snaží se najít niku, která v jejich rodině ještě není zaplněná. Čím více je v rodině potomků, tím obtížnější je ovšem najít ještě neobsazenou niku. (Sulloway, 1996)

V ideálním případě, kdy každý ze sourozenců obsadí jinou niku, má i ten nejmladší z nich možnost získat aspoň část z rodičovských zdrojů. Pokud by ale nastala situace, kdy by o jednu niku bojovalo více potomků, možnost získání tolik důležitých rodičovských zdrojů by se velmi snížila. Sourozenci se proto snaží odlišovat ve svém chování, ve výběru svých kamarádů anebo třeba i ve výběru svých zájmů a koníčků – a to ať vědomě, tak samozřejmě i nevědomě. Stejně jako ve světě rostlin a zvířat je nejdůležitější rozmanitost, odlišnost a přizpůsobivost.

Hledání sourozenecké niky ve své knize „Prvorozené dítě; O sourozenecké pozici“ zachytila i Jirina Prekop, a to dokonce ze své vlastní zkušenosti, z pozice druhorozené dcery. Jak sama Prekop píše: „Byla jsem druhá ze dvou sester. Za tu geniální, krásnou a šikovnou byla považována vždycky má sestra Maruška, to ona byla hvězda.“ Jelikož byla Maruška tou ideální dcerou, pro malou Jiřinu nebylo vůbec snadné se s touto situací nějakým způsobem vyrovnat a pochopit ji. „Má jediná snaha byla nezklamat maminku, neznepokojovat ji, neriskovat její lásku ke mně. Stále se totiž ukazovalo, že ve srovnání s Maruškou jsem jen ta nenadanější a méně hezká dcera, ale že mě maminka a tatínek milují asi méně než Marušku. To byla má bolest a mé trápení. (...) Obě, moje maminka i její prvorozená dcera, držely pospolu. Někdo třetí už tu neměl místo. Dokonce ani tatínek. (...) Musela jsem jít sama svou cestou a najít někoho, kdo ve mně neviděl zlosyna nebo nějaké osobité stvoření. (...)

S Maruškou jsme se postupně vyvíjely odlišně díky svým rozdílným zájmům. Já jsem se radši snažila nezajímat se o totéž co ona, jinak bych se musela znovu odevzdat jejímu poručnictví a stát se její rivalkou. (...) Musela jsem se tedy věnovat oborům, kterým se Maruška vyhýbala. Skaut, divadlo, hraní na klavír, poezie a operní zpěv, filozofování a psychologizování mi náhle otevřely nové světy. Logicky jsem nemohla studovat medicínu, ačkoli bych to díky svému pomáhajícímu syndromu dělala nejraději, protože medicínu studovala má sestra. Tak mi zbyla alespoň psychologie.“ (Prekop, 2002)

2.3 Pořadí narození podle Alfreda Adlera

Alfred Adler – zakladatel „individuální psychologie“³, žák a spolupracovník Freudův – se ve svých dílech zabýval i pořadím narození a jeho vlivem na socializaci člověka. S těmito názory a hypotézami ohledně pořadí narození je asi nejvíce spojován.

Adler se pokusil „definovat soubor vlastností, které popisují, jak pozice narození bude působit na osobnost dítěte“ (Rulíková Vítková, 2010, str. 1).

Jedináčci, podle Adlera, jsou mnohem častěji rozmazlováni než ostatní děti. Je to pravděpodobně proto, že rodiče všechny své naděje vkládají právě do tohoto jednoho potomka a vyžadují od něj vždy to nejlepší, proto se jedináčkům často dostává zvláštní péče, která jim někdy může ale i ubližovat (Adler, 1994, str. 62).

Prvorození potomci jsou nejprve vychováváni jako jedináčci (byli středem pozornosti a samozřejmě mohli být i rozmazlováni), když se ale do rodiny narodí nový „přírůstek“ pro prvorozeného se mění prakticky celý jeho život. Už nikdy nebude ten jediný, ale vždy se bude muset s někým „prát“ o své místo v rodině. Podle Adlera bude nejstarší dítě zbaveno svého „trůnu“. Pro děti není snadné se s touto situací vyrovnat, často mohou na mladšího sourozence žárlit a snažit se ho jakýmkoliv způsobem zbavit. Pokud se však prvorozené dítě s touto situací dokáže vyrovnat, může do života získat mnoho užitečných zkušeností, které v budoucnu bude moct využít. Nároky na staršího potomka jsou ze strany rodičů často vysoké a vyžadují od svých starších potomků také odpovědnost. Často slyšíme (právě od

---

³ Individuální psychologie – „Zdůrazňuje se v ní vztah člověka k jeho sociálnímu okolí a jeho touha po uplatnění a získání moci, která může být ve svých projevech komplikována komplexem méněcennosti, vycházejícím z různých druhů orgánové defektivity (...).Podle Adlera „duševní život lze pojímat jako souhrn zařízení pro útok nebo obranu“, jako tendenci k sebeprosazování, uplatňující se v rámci sociálních podmínek života“ (Nakonečný, 1997, str. 315)

prvorozených), že to byli oni, kdo mladším sourozencům vyšlapávali cestičku a ti už měli vše zadarmo. Prvorození se díky přístupu svých rodičů mohou stát odpovědnými, přísnými a autoritativními (tak jak bylo v rodině jednáno s nimi samotnými) (Adler, 1994, stránky 86-89).

Druhorozené či uprostřed narozené děti zase na druhou stranu nikdy nezažijí, jaké to je být tím jediným v rodině. Už od malička vidí ve svém starším sourozenci konkurenci, bojují o vše, co se dá. Svého bratra či sestru se snaží předejnat, být lepší. Tato soutěživost však v některých případech může přerůst až v trvalou rivalitu mezi sourozenci.

„Nejmladší z dětí je většinou silně rozmazováno, neboť rodiče měli zpravidla velkou radost, že ještě jedno mohou mít (anebo naopak toho litovali) (Adler, 1994, str. 43). Nejmladší děti mohou být často rozmazlováni ještě víc než jedináčci. Tyto děti mají hlavní výhodu v tom, že už je žádné další dítě nesesadí z jejich pozice, což si velmi často také uvědomují a tohoto stavu využívají ve svůj prospěch.

Alfred Adler se narodil roku 1870 ve Vídni a zemřel roku 1937 ve skotském Aberdeenu. Jeho myšlenky a názory tedy musíme brát s určitou obezřetností, jelikož podoba rodiny a sourozeneckých vztahů se od jeho dob změnila. Například případ, který uvádí ve své knize Psychologie dětí, kdy matka porodila 14 dětí (z čehož jich tedy přežilo pouze 7) (Adler, 1994, str. 43), by byl v naší době a společnosti brán spíše za zázrak či bláznovství, a také jeho „sesazení prvorozeného z trůnu“ už není tak moc vážné jako v době dřívější. Dříve byly výhody prvorozených (zejména synů) mnohem větší než je tomu dnes. Prvorození často zůstávali v domě své rodině, který poté také zdělili, druhorození a později narození potomci museli v určitých případech rodný dům dokonce opustit a jít se zaučit „do světa“. Pojem „sesazení z trůnu“ nicméně přetrval až do dnešní doby. Dnes už mají velké možnosti nejen prvorození potomci, ale i ti později narození, což v dřívějších dobách nebylo tak časté. Nicméně spousta jeho názorů a postřehů je aktuální i dnes.

Jak to ale dnes opravdu v rodinách v naší společnosti vypadá? Kolik dětí v rodinách vyrůstá a jak se musejí vypořádat právě se svým pořadím narození? Jak to ovlivní jejich chování, vlastnosti, výběr přátel, zaměstnání, práce?

2.4 Jednotlivé pozice podle pořadí narození

V následujících kapitolách se pokusím nastínit situaci v rodinách pro jednotlivé sourozence, jednotlivá pořadí narození tak, jak to v rodinách pravděpodobně vypadá, a hlavně, jak o tom ve svých dílech píše různí autoři.

2.4.1 Jedináček

Vychovávat děti se zdá být čím dál tím víc složitější, a proto přibývá mnoho rodin, které mají dvě děti anebo zůstanou jen u jednoho potomka. Rodiče se k tomuto kroku často odhodlají kvůli situaci, která v dnešní době a na našem území panuje. Mezi lidmi jsem zaslechla i názor, že: „stát staví děti na stejnou úroveň jako „hobby“, a stejně jako si člověk musí vše zaplatit za své koníčky, kterým se chce věnovat, musí si zaplatit i vše za dítě, pro které se případně rozhodne; je to na každém člověku, jakým zájmům se bude chtít věnovat“. Někteří budoucí rodiče se tedy opravdu musí rozmyslet, zda si koupí nové auto a nový dům, nebo jestli budou mít děti. Láska k dětem je ale naštěstí stále často silnější než přemýšlení o penězích, bohužel i přesto stále jedináčků v naší společnosti přibývá.

Jedináček je vlastně nejnovější typ pořadí narození mezi sourozenci. Jak je uvedeno výše (v historii rodiny), v rodinách bylo vždy více dětí. Jedináčci se začali rodit až v době nedávné, a proto o nich nemáme ještě tolik informací jako o ostatních pořadích narození. Je totiž také velmi obtížné je nějak charakterizovat, můžeme o nich klidně říct, že to jsou „prvorození benjamínci“, což (jak uvedu později) může poměrně dobře charakterizovat jejich povahu.

Jedináčci v rodině tedy vyrůstají sami a nikdy s nikým nemusí soupeřit o lásku rodičů a jiné rodičovské zdroje, na druhé straně jim ani nikdo nevyšlapal cestičku, takže nemají vše zadarmo. Dokonce se může stát, že jedináčci budou mít mnohem větší limity než kterékoliv jiné pořadí narození, a to kvůli tomu, že rodiče se o své jediné dítě bojí mnohem více, než kdyby jich bylo víc. Rodiče v jedináčcích a také v prvorozených dětech často vidí „malé dospělé“ a také se k nim podle toho chovají. Tímto přístupem se ale může stát i to, že si tyto děti neužijí své dětství tolik, jako druhorození či poslední narození – benjamínci. Tento fakt má ale i pozitivní stránku – jedináčci díky tomu, jak ve své knize „Pořadí narození“ publikují Cliff Isaacson a Kris Radish, bývají spolehliví, odbojní a organizátoři, kteří umí dobře plánovat různé věci a aktivity (Isaacson & Radish, 2006, str. 67).

Jelikož jsou jedináčci jedinými „následovníky rodu“, rodiče do nich často kladou všechny své ambice. Pokud je v rodině více dětí, tyto ambice a přání se mohou „rozptýlit“ na všechny sourozence.

Příklad: Otec lékař, muži v rodině po tři generace také lékaři. V rodině jediný syn. Jeho otec si přeje, aby jeho potomek pokračoval v rodinné tradici a převzal následnictví.

Na jedináčky jsou tedy často kladeny velké nároky, které mohou, ale také nemusí naplnit. Často jsou vystavováni stresu právě kvůli přáním svých rodičů (ať vysloveným či nevysloveným). Kvůli této situaci se mohou cítit nešťastně, protože své rodiče nechtějí zklamat.

Dospělý člověk, který má u sebe neustále tužku a diář, bude s velkou pravděpodobností právě jedináček. Zapisováním poznámek a schůzek do diáře či bloku má stále pod kontrolou všechny své činnosti, což přímo koreluje s jejich organizačními schopnostmi. Rádi si také dělají seznamy věcí, které mají ještě před sebou, a které je potřeba udělat (What to do). Další zajímavostí v životě jedináčků mohou být vymyšlení imaginární přátelé (zvíře, hračka anebo třeba i jeden z rodičů), které si vymýšlejí zejména v dětských letech, ale v určité formě se mohou zachovat i do dospělosti. Ale proč to vlastně dělají? Jedináčci se takto vyrovnávají s jejich samotou, s tím, že kolem sebe v rodině nemají žádného kamaráda v podobném věku. V dospělosti mohou jedináčci takového kamaráda mít třeba ve svém autě, které považují za dalšího člena rodiny. Isaacson a Radish také upozorňují na to, že se jedináčkům může snadno stát, že i své skutečné přátele budou považovat za imaginární. Projevuje se to skákáním do řeči. Jedináčci mají pocit, že své přátele vlastně naprosto dobře znají a také, že znají jejich myšlenky, a proto nemusí poslouchat smysl jejich vyprávění (Isaacson & Radish, 2006, stránky 68-71).

Jelikož „boom“ jedináčků nastal až přibližně během posledního desetiletí⁴, v odborné literatuře o tomto pořadí narození zatím nenajdeme moc poznámek a textů. Nicméně si myslím, že výzkumů a poznatků o nich bude v nejbližší době stále přibývat.

---

⁴ „Podle Českého statistického úřadu byla u nás v roce 2009 takových domácností pětina. Karty se obrátily – kuriozitou už není mít jedno dítě, ale čtyři.“ (Petrželková, 2011)

Jsou ale všichni jedináčci jedinými narozenými dětmi v rodině? Určitě ne, jedináčky se mohou stát i děti jiného pořadí narození než jedináčci. Jedináčkem se může stát třeba i nejmladší dítě v rodině, které se rodičům narodilo s větším věkovým odstupem od starších potomků (viz. 2.5 Věkový rozdíl mezi sourozenci).

2.4.1.1 Charakteristické rysy jedináčků

V této krátké kapitole se pokusím přiblížit vlastnosti, které jsou od jedináčků očekávané, a to podle autorů Isaacsona & Radishe (2006), Lemana (1997) a Adlera (1994).

Jedináček

- je odbojný, kritický
- je spolehlivý, svědomitý, systematický, organizátor, který rád plánuje a rád si dělá seznamy
- cítí se být pod tlakem a nemá rád pocit zklamání, kterému se snaží vyhýbat
- potřebuje trávit určitý čas o samotě
- přisuzuje druhým určité myšlenky, pocity a motivy a také proto někdy skáče do řeči
- uplatňuje rovnostářskou spravedlnost a zároveň očekává, že druzí budou jednat čestně
- mívá záchvaty vzteku, aby si prosadil svou, a nemá rád, když ho někdo vyrušuje
- je individualista, považuje se za výjimečného
- je rozmazlený, nesamostatný, neumí se dělit s ostatními
- jeho humor má formu sarkasmu
- nemá moc přátel mezi svými vrstevníky, upřednostňuje starší či naopak mladší přátele

Výše jsem uvedla, že jedináček je vlastně takový „prvorozený benjamínek“. Tento názor zastávám proto, že se u jedináčků často projevují vlastnosti a charakteristiky, které jsou shodné buďto s prvorozenými nebo s nejmladšími narozenými v rodině. Navíc můžeme jedináčka označit jak za prvorozeného, tak i za nejmladšího v rodině. Myslím si, že tento fakt je v určování charakteru velmi důležitý.

Kam se ale podělo to „rozmazlené dítě“, které spousta lidí v jedináčcích ještě vidí? Výzkumníci už v této problematice zastávají trochu jiný názor. Například český doktor Šmolka tvrdí, že „Počet sourozenců je pouze jedním z faktorů, které rozvoj zmíněných charakteristik ovlivňují. Přinejmenším stejně významný je vliv rodiny i integrace jedináčků ve skupině

vrstevníků. Právě oni totiž mohou nahradit vliv sourozenců“ (Petrželková, 2011). Spousta matek dnes nezůstává se svým dítětem (nebo dětmi) jen doma, ale místo toho navštěvují centra pro matky s dětmi nebo se třeba scházejí v kavárnách, navštěvují se doma. Děti tak často nevyrůstají jen se svými sourozenci, ale dokonce mohou mít bližší vztah třeba ke vzdálenějším příbuzným podobného věku, nebo i „cizím“ dětem. Rozmazlené dítě tedy může být jedináček, ale stejně tak i prvorozený, druhorozený...v tomto případě záleží spíš na výchově rodičů, než na pořadí narození.

2.4.2 Prvorozené dítě

Prvorozené dítě svůj život začíná žít nejprve jako jedináček, ale s narozením dalšího sourozence (souzenců) se mu celý jeho dosavadní svět a přístup k němu mění. Jedináček je ze svého pohledu z ničeho nic sesazen z onoho pomyslného trůnu, jak ve svém díle uvádí Alfred Adler. V naší době a společnosti už ale „trůn“ neznamena to, co dříve. Dnes se bude muset prvorozený se svým mladším sourozencem dělit hlavně o rodičovskou lásku, přízeň a jiné rodičovské zdroje (především asi ty finanční). Když do rodiny přijde návštěva, nejprve se jdou všichni podívat na toho mladšího sourozence, prvorozenému se najednou nedostává tolik obdivu jako dříve a může se připadat ostrčený. Často se také shodou okolností stává, že když se prvorozenému narodí mladší sourozenec, prvorozený má právě věk na to, aby začal chodit do školky. Když si prvorozený tyto dvě věci spojí (což pravděpodobně udělá), přijde mu, že ho jeho vlastní rodiče najednou ostrčili a už o něj nemají takový zájem, nemají ho už rádi.

Jak se ke svým prvorozeným potomkům chovají jejich vlastní rodiče? „Dalo by se říci, že prvorození jsou jako pokusní králíci, na nichž se rodiče učí vychovávat děti. Koneckonců to ještě nikdy nedělali“ (Leman, 1997, str. 49). Ano, je to skutečně tak, když rodiče čekají své první dítě, připravují se na celou tu událost už dlouho dopředu, načítají spoustu knih, ptají se svých známých a také doktorů, a už poměrně brzy před porodem mají připravený dětský pokoj plný hraček, oblečení a samozřejmě mají vybrané jméno pro svého potomka. Ještě než se jejich dítě narodí, přesně vědí, kdy by mělo udělat svůj první krok, kdy říct své první slovo nebo třeba kdy by mělo začít co jíst. U dětí se však tyto věci nedají nijak generalizovat, každé dítě (i člověk) je originál a každému věci trvají nějakou dobu. Rodiče prvorozených však nechtějí nic zanedbat, a proto své dítě neustále sledují, pečují o něj (někdy až přehnaně) a povzbuzují ho k vyšším a lepším výkonům. Z tohoto důvodu však může pramenit i přehnaná

úzkostlivost, opatrnost, nejistota, přísnost či náročnost. Tato charakteristika platí na všechny prvorozené děti – tedy na prvorozené i jedináčky. (Leman, 1997)

Co ale platí pouze pro prvorozené? Je to už několikrát zmíněné sesazení z trůnu. Tato chvíle je v životě prvorozených nezapomenutelná a bude je doprovázet celým jejich životem. „Zkušenost ztráty, jež musí prvorozený prodělat, se nedá úplně srovnat se zkušeností neprvorozeného, který je konfrontován s příchodem dalšího sourozence. Neprvorozený totiž nezískal tolik, co prvorozený. Proto ani nemůže tolik ztratit, když nikdy nepožíval všech výhod (Prekop, 2002, str. 55). Tato ztráta v některých případech může bohužel pramenit až k nenávisti mladšího sourozence ze strany prvorozeného dítěte. Může se projevat „pouze“ po stránce psychické a verbální, kdy si dítě samo pro sebe povídá, jak svého brášku nebo sestřičku nemá rádo, může mu dělat třeba i malé naschvály jako brání a schovávání hraček, ale tato situace může někdy vyústit až k fyzickému násilí, kdy starší sourozenec mladšímu ubližuje, napadá ho, nebo ho třeba odnese někam, kde ho rodiče nemohou najít. Za každou cenu se opět snaží dobýt své první místo v rodině a hlavně v očích svých rodičů. Jak se dá tomuto nepříjemnému chování zabránit? Úplně mu asi zabránit nemůžeme, protože prvorozený stále cítí nejistotu, rodiče, příbuzní a známí se však mohou pokusit celou situaci udržet v jistých mezích. Je velmi důležité, aby prvorozeného všichni neodstrčili a úplně si ho přestali všimát. Je tu sice „nové roztomilé miminko v kočárku“, nicméně i to starší si zaslouží a hlavně potřebuje, aby si ho lidé všímali. Velmi důležité také je, aby si matky našly čas na svého staršího potomka a věnovaly ho jen jemu, třeba ve chvíli, kdy druhé dítě hlídá někdo jiný. Pokud prvorozený už nebude cítit takovou nejistotu, může s péčí o mladšího sourozence trochu pomáhat a postupně se víc a víc zapojovat. Pokud rodiče i děti takovýto klidný a přátelský přístup zvládnou, může se ze sourozenců stát nerozlučná dvojka, která si bude pomáhat za všech okolností.

V tomto případě hraje podstatnou roli i „věk dítěte, a tím i jeho potřeby, stejně jako věkový rozdíl mezi ním a jeho sourozencem“ (Prekop, 2002, str. 61). Rodiče většinou plánují narození dětí podle svého vlastního uvážení, ale málokdy se zamyslí nad tím, jaký věkový rozdíl mezi potomky by byl nejlepší právě pro jejich děti samotné. Jirina Prekop ve své knize Prvorozené dítě názorně ukazuje, jakými fázemi dítě prochází. První fází je samotné narození dítěte, kdy má hlavně symbiotické vazby na svou matku. Dítě postupně přechází do druhé fáze – orální fáze – která trvá zhruba do 1,5 roku života dítěte. V této fázi ještě nemá „logické

myšlení a změnu není schopno postihnout intelektuálně. Přijímá ji mnohem více smysly, takzvaně bez rozumu“ (Prekop, 2002, str. 61). Navíc není schopno slovy vyjádřit, jak se cítí a případně, co se mu nelíbí. S těmito pro něj „nevysvětlitelnými“ věcmi se musí vyrovnávat sám v sobě. Když se na sebe prvorození snaží upoutat pozornost, většinou jsou odstrčeni a rodiče jim vysvětlují, že musí chvíli počkat, že se musí věnovat nejprve mladšímu sourozenci. V této fázi je ale „malé dítě naprosto závislé na vazbě na matku, která mu svou předvídatelností dává pocit bezpečí. Každá rána do této hluboké potřeby, zcela rozhodující pro další vývoj osobnosti, podporuje existenciální strach“ (Prekop, 2002, str. 62). Ve třetí – anální fázi – trávající přibližně od 2 do 3 let života se už děti začínají od své matky postupně odpoutávat a dokonce u nich nastupuje i tzv. období „vzdoru“⁵. Děti v tomto období také začínají identifikovat své vlastní „já“. Narození dalšího potomka je tedy vhodné naplánovat do doby, kdy je prvorozené dítě právě v této třetí – anální fázi.

Jak ale tato zkušenost s mladším sourozencem ovlivní chování a jednání prvorozených dětí? Kevin Leman ve své knize Sourozenecké konstelace nastiňuje myšlenku, že prvorozené děti se mohou stát buďto „vstřícnými“, kteří se snaží všem vyhovět, anebo „agresivními“, kteří si jdou tvrdě za svým vlastním cílem. Jak se to ale může stát, když všechny prvorozené postihne ta stejná věc? Na tuto otázku se nám nabízí celkem jednoduchá odpověď. Záleží na tom, jak prvorozené dítě přijme svého vlastního mladšího sourozence, zda ho bude brát jako svého kamaráda, kterému bude pomáhat, nebo o něj v některých případech může začít pečovat jako o své vlastní dítě, anebo zda ho bude brát jen jako soupeře, nad kterým se bude snažit jen zvítězit. Jak bylo řečeno už dříve, velký vliv na toto utvoření osobnosti má i věkový rozdíl mezi sourozenci a přístup celé rodiny a známých lidí. „Zatímco vstřícní prvorození mají silnou potřebu pomáhat, pečovat a sloužit, existuje ještě druhá skupina prvorozených, kteří jsou naopak silně asertivní a snaží se za každou cenu prosazovat svou vůli.(...)Postupně se u nich vyvinou rysy, které z nich udělají vysoce úspěšné stroje, které se sunou za svým cílem a neohlíží se napravo ani nalevo. Mají vysoké cíle a silnou potřebu být „nejlepší““ (Leman, 1997, str. 52).

---

⁵ Období vzdoru se u dětí projevuje zpravidla ve věku 2-3 let. „Je charakteristické aktivním a razantním negativismem, tak intenzivním, že mluvíme o záchvatech vzteku“ (Období vzdoru – Jak nepropadnout pocitům viny: VašeDěti.cz)

2.4.2.1 Charakteristické rysy prvorozených

Dají se tedy nějak shrnout charakteristické vlastnosti a chování prvorozených? Za pomoci Kevina Lemana (1997), Cliffa Isaacsona a Krise Radishe (2006) a Alfreda Adlera (1994) se o to pokusím v následujících řádcích.

Prvorozené dítě

- je perfekcionista
- je cílevědomý a ambiciózní
- má snahu mít všechno pod kontrolou
- je systematický, zodpovědný a svědomitý
- je vůdce, organizátor
- je nucen podávat výkon a rychle vyrůst z dítěte do dospělého
- schopnost dohodnout se na kompromisech
- je konzervativní a opatrný
- respektuje autority a pravidla
- je neurotický (kvůli sesazení z trůnu)

2.4.3 Druhorozené a prostřední narozené dítě

Do této doby jsem se zabývala pouze tím, jak vidí prvorozené dítě nově příchozího „vetřelce“ (tedy svého mladšího sourozence), jak ale vnímá právě druhorozené dítě svého staršího sourozence? Tento pohled je velmi závislý na spoustě faktů, např. na postoji rodiny a známých, na celém okolí, ale hlavně na obou aktérech – prvorozeném a druhorozeném. Kevin Leman ve své díle uvádí, že druhorozené děti jsou vlastně takovou hádankou, kterou není jednoduché rozluštit a prokouknout. Zároveň také píše, že: „druhorození jsou pravděpodobně do jisté míry protiklady prvorozených“ (Leman, 1997, str. 88), což plně podporuje myšlenku sourozenecké odlišnosti, kterou rozebírám v kapitole 2.1 Omezené rodičovské zdroje. Pokud druhorození narazí na „vstřícného“ prvorozeného, tak se s ním pravděpodobně budou poměřovat a soupeřit. Budou se snažit být ve všem lepší a mohou z nich vyrůst pěkná „kvítka“ (Leman, 1997, str. 88). V případě, že jejich starší prvorozený sourozenec bude spíše ctižadostivý, cílevědomý a tvrdě si půjde za svým, jeho mladší sourozenec si s největší pravděpodobností bude hledat úplně jinou cestu, kterou se vydá do

života. Ať už bude prvorozený jakýkoliv, druhorozený se vždy snaží být odlišný, což můžeme vidět i na obou těchto případech.

Co druhorozené dítě pociťuje během svého dětství? Určitě už nebude tolik opečovávané ze strany rodičů, jako tomu bylo v případě prvorozeného potomka, a to proto, že už vědí, co to obnáší mít dítě a na svém prvorozeném se spoustu věcí už naučili. Prvorozené dítě je to, které bude mít plná fotoalba fotek z různých událostí, u druhorozeného už to nebudou tak moc slavnostní chvíle (první krůček, první vypadnutý zub, atd.), výjimečné okamžiky to samozřejmě budou, ale rodiče je už jednou zažili se svým starším potomkem. Druhorozené dítě je také velmi často s prvorozeným srovnáváno, což má ovšem za následek stresující stavy jak u prvorozeného, tak u druhorozeného. Oba se snaží být lepší než ten druhý. V tomto případě je velmi důležité si uvědomit, že srovnávání sourozenců neprobíhá pouze v rodinném prostředí, ale také ve škole. Pokud bylo prvorozené dítě úspěšné např. ve sportu anebo v jiných předmětech, mladší sourozenec bude o svém starším sourozenci často poslouchat. Druhorozené (ale i později narozené) děti velmi často špatně snášejí, když si učitelé, rodiče anebo příbuzní pletou jejich jména právě s jejich staršími (úspěšnějšími) sourozenci. Z tohoto důvodu se druhorození snaží co nejdříve odlišit od svého sourozence, aby k takovému srovnávání docházelo co nejméně.

Prostřední narozené dítě (je zpravidla jedno, zda je to dítě ze tří, čtyř nebo pěti sourozenců, ale v naší době a společnosti se bude s největší pravděpodobností jednat právě o rodinu se třemi potomky) nemá jen staršího sourozence, ale samozřejmě i toho mladšího. Takže není formován pouze z jedné strany – ze strany staršího sourozence – ale i ze strany mladšího sourozence⁶. Také proto se prostředním dětem občas říká děti „sendvičové“. Díky tomu se však „prostřední dítě“ vždycky cítí „sevřené“ shora i zdola“ (Leman, 1997, str. 89) a má pocit, že si ho nikdo nikdy neváží. Rodiče se totiž ve většině případů nejvíce věnují právě prvorozeným dětem a nejmladším dětem – benjamínkům. Prostřední narození tedy se svou vlastní rodinou nemají tak pozitivní vztahy jako prvorození a benjamínci, a proto své vztahy směřují spíše ke kamarádům a přátelům (Salmonová, 2003). Může se tedy stát, že prostřední narození se budou cítit lépe ve společnosti svých známých, než v okruhu své rodiny.

---

⁶ Podle tzv. „rozvětovacího efektu“, který má podstatný vliv na prostřední narozené, bude druhé narozené dítě nejvíce ovlivňováno prvorozeným, třetí narozené dítě druhorozeným a tak dále. (Leman, 1997, str. 88)

Některé prostřední narozené také charakterizuje fakt, že se za jakoukoliv cenu snaží vyhýbat konfliktům. Jelikož mohou být silně emotivní, nemají tyto napjaté situace rádi a pokouší se zneprátené strany usmiřovat a vyjednávat s nimi ke smíru (Isaacson & Radish, 2006).

U druhorozených je také velmi důležité, jaký věkový rozdíl je právě mezi nimi a ostatními potomky, především těmi staršími. Pokud je mezi prvorozeným a druhorozeným malý věkový rozdíl (1-2 roky), tak jsou velmi často bráni spíše jako partneři, kteří jsou si rovni, což ovšem neznamená, že mezi sebou nesoupeří. Prvorozený často zdůrazňuje, že on je ten starší, mladší sourozenec má ale možnost vynikat v různých činnostech stejně jako jeho starší sourozenec. Pro druhorozeného může být tento malý věkový rozdíl výhodou, a to především proto, že se snaží svého sourozence ve všem dohnat. Tito druhorození většinou začínají chodit velmi brzo a všechny potřebné věci se naučí dříve než ostatní děti, hlavně, aby dohnali své starší sourozence.

Pokud je ovšem mezi prvorozeným a druhorozeným větší věkový rozdíl, často se může stát, že druhorozený nebude mít pouze dva rodiče, ale dokonce tři. Prvorozený v tomto případě může převzít určitou část rodičovství a snažit se mladšího sourozence vychovávat. K tomuto trendu často přispívají i sami rodiče, když po svém nejstarším potomkovi vyžadují, aby toho mladšího hlídali či chránili.

2.4.3.1 Charakteristické rysy druhorozených a prostředních narozených

Jak jsem ale zmínila již dříve, prostřední narození se formují především podle prvorozených, a proto je velmi obtížné sestavit charakteristiku, která by byla platná na všechny prostřední narozené. S tímto problémem se ve své knize setkal i Kevin Leman, a proto uvedl hned dvě skupiny vlastností, které mohou být charakteristické pro prostřední narozené. Pro přehled je tu uvádím:

Prostřední narození podle Lemana

- je samotář, tichý, ostýchavý
- je netrpělivý, snadno propadá depresím
- je soupeřivý
- je rebel, černá ovce rodiny
- je agresivní bojovník
- je společenský, přátelský, otevřený
- snadno překonává překážky, nedělá si starosti
- je tolerantní, nesoupeřivý
- je usmiřovatel, vyjednaváč
- vyhýbá se konfliktům

(Leman, 1997, str. 89)

Tato tabulka nám jen potvrzuje tvrzení, že prostřední narození jsou jedním velkým tajemstvím a jsou utvářeni především svými staršími sourozenci.

Nyní se nicméně pokusím shrnout typické vlastnosti prostředních narozených podle Lemana (1997), Adlera (1994) a Isaacsona a Radishe (2006).

Prostřední narození

- je vyjednaváč, snaží se vyhýbat konfliktům
- je společenský, lepší vztahy mimo rodinu
- je rebel
- je uzavřený, nerad se svěřuje
- je kooperativní

2.4.4 Poslední narozené dítě – benjamínek

A jak to vypadá s posledními dětmi, které se v rodinách rodí, s tzv. benjamínky? Poslední narozené děti už žádný další sourozenec nikdy nepřipraví o jejich místo, vždy budou poslední, aspoň co se pořadí narození týče. Může pro ně být trochu traumatizující, že vše, co udělají, už udělal nějaký sourozenec před nimi, takže to nikdy nebude nic nového. Proto se také snaží odlišit od všech svých starších sourozenců, ale tato cesta není nijak jednoduchá.

Benjamínek rodiny si musí najít cestu i ke svým vlastním rodičům, vždy před ním totiž budou jeho starší sourozenci. Rodiče si už vše vyzkoušeli na svých starších potomcích, takže u nejmladšího dítěte je už nic nepřekvapí a nic už není takový „zázrak“. Benjamínci často trpí

tím, že dostávají věci a oblečení právě po svých starších sourozencích, „protože se ty věci přeci nebudou vyhazovat“ (toto samozřejmě trápí i druhorozené). Trpí také tím, že prvorození v rodině mají většinou vzorně vedené fotoalbum, kde jsou také přesně zachycovány jejich pokroky. U druhorozených (uprostřed narozených) už mohou být fotografie i poznámky ne tak přesné a vzorně vedené. Pokud ale bude chtít benjamínek vidět své fotoalbum, s největší pravděpodobností budou na všech jeho fotografiích i jeho sourozenci, bude jen málo fotografií, na kterých bude benjamínek zachycen sám.

Starší sourozenci se k benjamínkům mohou chovat v zásadě dvěma možnými způsoby, které jsou v naprosté opozici. Mohou ho brát buďto jako své vlastní dítě, takže malý sourozenec má spoustu „maminek a tatínků“ právě ve svých sourozencích, kteří o něj všemožně pečují, anebo od nich může zažít spoustu nadávek, urážek, vzteku a výsměchu. Ať je ale sourozenecký přístup jakýkoliv, často se z nejmladšího sourozence stává rodinný šašek, který má rád pozornost. Cítí, že je v rodině nejmladší, a proto se snaží být nejvíc viditelný a zaujmout první místo aspoň v něčem. (Leman, 1997)

Benjamínci se ale mohou stát i velmi rozmazlenými. Starší sourozenci jim už vyšlapali cestičku, a proto má nejmladší sourozenec skoro vše zadarmo, nemusí se starat o nic vážného. Z tohoto důvodu mohou být závislí na své rodině a je pro ně velmi obtížné se od svých příbuzných odpoutat a stát se z dítěte dospělým člověkem.

„Typickými vlastnostmi benjamínků jsou bezstarostnost a veselí, jsou to společenší tvorové, většinou oblíbení, navzdory tomu (nebo právě proto), že rádi vyvádějí komediantské kousky“ (Leman, 1997, str. 101). Poslední narozené můžeme v některých situacích rozeznat hned na první pohled. V každé školní třídě najdeme nějakého žáka, který má na každou věc nějakou vtipnou poznámku, nebo když jdeme na nějakou společenskou akci a vidíme, že jedna jediná osoba baví celý sál, s největší pravděpodobností jsme v obou těchto případech narazili na nejmladšího benjamínka. Benjamínci nemají rádi samotu, mnohem raději jsou v kolektivu jiných lidí.

2.4.4.1 Charakteristické rysy posledních narozených

Na tomto místě se pokusím o přehledné shrnutí charakteristických rysů u posledních narozených podle Kevina Lemana (1997), Alfreda Adlera (1994) a Cliffa Isaacsona a Krise Radishe (2006):

Poslední narozené dítě

- je bezstarostný a veselý
- je oblíbený společenský tvor, exhibicionista, rád na sebe upoutává pozornost
- je temperamentní extrovert
- při jednání s lidmi je velmi přesvědčivý
- je srdečný, nekomplikovaný, někdy až duchem nepřítomný
- je vzpurný, kritický, prudký, netrpělivý, impulsivní
- je rozmazlený, dětský a nepořádný
- rád nechává ostatní, aby se o něj starali
- někdy může kompenzovat svou pozici úsilím a pílí

2.4.5 Dvojčata

Proč se vlastně matkám rodí dvojčata? Naději na dvojčata mají zejména ty páry, u jejichž předků nebo u nich samotných se už vícečetná těhotenství vyskytly. V poslední době má na narození dvojčat (trojčat atd.) také vliv hormonální preparáty, pokud jimi byla u žen léčena neplodnost, možnost narození více dětí najednou se tím zvyšuje. (Proč se rodí dvojčata?: Porodnice.cz)

Jak je to ale s pořadím narození u dvojčat⁷? Dvojčata (jednovaječná i dvojevaječná) se rodí pár sekund, minut či hodin po sobě. Je to tedy prakticky, jako kdyby se narodili najednou. Budou tedy zaujímat stejné pořadí narození? S největší pravděpodobností tomu tak nebude, dvojčata v pořadí narození vytvářejí svoji vlastní samostatnou kapitolu.

Cliff Isaacson například rozvádí myšlenku, že: „Uspořádání postavení dvojčat v rodině často vyústí v dominanci jednoho z dvojčat, což by mělo být dvojče starší. Tento výsledek však ne vždy odpovídá pořadí, ve kterém se dvojčata narodila“ (Rulíková Vítková, 2010). Tuto myšlenku ve své knize uvádí i Kevin Leman a doplňuje ji o fakt, že „prvorozené se často ujímá asertivní role vůdce a druhorozené ho ve všem následuje (Leman, 1997, str. 42). Samozřejmě může také nastat situace, kdy spolu budou dvojčata celý život soupeřit a nikdy se na ničem neshodnou nebo i velmi výjimečná situace, kdy si budou dvojčata podobná i ve svém chování

---

⁷ V této kapitole používám zástupné slovo „dvojčata“ pro jakékoliv vícečetné těhotenství, a to proto, že dvojčata jsou v tomto případě nejčastějším případem.

a vlastnostech. U dvojčat má velký vliv na utváření jejich osobností samozřejmě také počet a pohlaví starších a mladších sourozenců.

2.5 Věkový rozdíl mezi sourozenci

O tom, jak je věkový rozdíl mezi sourozenci důležitý, jsem psala již v kapitole o prvorozených dětech. Nejprve v souvislosti s tím, kdy je pro již narozené dítě vhodné, aby přišel na svět i jeho sourozenec (fáze orální a fáze anální). V kapitole o jedináčcích jsem se zmínila o tom, že se jedináčkem může stát i dítě, které vyrůstá mezi svými staršími sourozenci. Jak je to tedy možné?

„Kdykoli se“ mezi sourozenci „objeví mezera pěti a více let, obvykle to znamená, že máme co dělat s „druhou rodinou““ (Leman, 1997, str. 29). Může se tedy stát, že si rodiče pořídí dvě děti dejme tomu s dvouletým odstupem a po sedmi letech od narození druhorozeného se rozhodnou ještě pro třetího potomka:

RODINA

dívka - 16 let

chlapec - 14 let

-----

chlapec - 7 let

V této rodině by tedy dívka vyrůstala jako prvorozená a starší chlapec jako druhorozený (benjamínek). U nejmladšího chlapce by takovýto věkový rozdíl mohl klidně vést k tomu, že by se začal chovat a projevovat jako prvorozený (jedináček). (Leman, 1997) Navíc by v této rodinné situaci mohl získat další dva rodiče – své dva starší sourozence.

Toto byl však jen jeden příklad z mnoha. Možností a kombinací může být tolik, kolik existuje jednotlivých rodin.

3 Koníčky

„Mít svůj hobby, svůj osobní koníček bývá zpravidla výrazem bytostné potřeby člověka vyvažovat žitou realitu fantazií, snem, hrou.

Činností nejrozmanitějších a často velmi zvláštních podob, jíž se druhý třeba směje a třetí zase obdivuje, kterou mnozí respektují i mnozí nechápou.“ (Fried, 1969)

3.1 Volný čas v historii

Lidé zpravidla volný čas věnují něčemu, co je samotné zajímá, co je baví, u čeho si odpočinou, nebo naopak, u čeho se unaví, u čeho se odreagují. Člověk si vybírá, jak naplní volný čas podle aktuální nálady, počasí, ročního období, místa, času, podmínek, technického zabezpečení, anebo jen podle toho, co zrovna sám dělat chce anebo nechce. Někdo raději tráví svůj volný čas sám se sebou a nechce se nechat nikým rušit, naopak existují samozřejmě i lidé, kteří si svůj volný čas bez přátel a známých nedokáží představit. U jednoho člověka mohou nastat chvíle, kdy svůj volný čas chce trávit se svými blízkými a jindy zůstane raději o samotě. Někdo má jasnou představu o tom, co bude dělat ve svých volných chvílích, a někdo si dopředu nic neplánuje a nechává se jen překvapit tím, co mu život přinese. Co člověk, to jiný názor na to, co je to „smysluplné“ trávení volného času.

Většina lidí se ale pravděpodobně shodne na tom, že svůj volný čas využívá podle svého vlastního uvážení. Je to tedy čas, který si mohou zorganizovat jen podle sebe. Volný čas mnozí stavějí jako opozitum k práci (případně škole). V zaměstnání ani ve škole si člověk zpravidla nemůže dělat jen to, co ho baví a co se mu zrovna dělat chce. V práci musí člověk poslouchat svého nadřízeného a dělat všechny úkoly a povinnosti, které jsou dány jeho pozicí. Proto lidé také velmi často ve svém volném čase dělají odlišné věci, než je jejich zaměstnání. Lékaři si ve svém volném čase budou chtít od nemocí a pacientů pravděpodobně odpočinout, horníci nebudou preferovat náročnou fyzickou práci, učitelé na základních školách budou dávat přednost činnostem bez dětí. Možné také proto se na toto místo přímo nabízí známé přísloví „Kovářova kobylna chodí bosa“. Tento vzorec ale určitě nebude platit pro každého. Lidé se snaží věnovat i takovým zaměstnáním, která jsou jejich vlastním koníčkem. Proto se může například ze zaníčeného biologa stát učitel biologie, který svému zaměstnání (i koníčku) bude věnovat veškerý svůj čas – čas vyhrazený pro práci i čas vyhrazený pro volný čas. Záleží tedy na tom, jaké povolání, a jak si ho člověk vybral. Možností je v tomto případě spousta. Navíc se během života může způsob zaměstnání i trávení volného času u člověka měnit. A to ať z důvodů psychických, tak i fyzických, závislých na člověku, ale i těch nezávislých.

Obecně bychom ale termín „volný čas“ mohli shrnout jako: „ (...) čas, se kterým mohou jedinci disponovat podle vlastního uvážení a věnují ho souhrnu činností vykonávaných mimo pracovní či školní činnosti. Jeho primárním cílem by v tomto smyslu mělo být mimo fyzického

odpočinku především uspokojování kulturních a společenských potřeb a zájmů v rámci tělesného, a duševního kultivování, stejně jako věnování se činnostem spojeným s rozvojem a směřujícím k formování společenské osobnosti.“ (Kožnar, 2006)

Kdy poprvé se s pojmem volný čas setkáváme v dnešním slova smyslu?

Jak již bylo uvedeno výše, volný čas v dnešní době většinou vymezujeme oproti době, kterou trávíme v práci případně ve škole. Běžný den (který má 24 hodin) by měl být rovnoměrně rozdělen mezi práci, spánek a volný čas. Na každou tuto aktivitu bychom tedy měli mít třetinu dne – 8 hodin. Toto je samozřejmě pouze ideální případ, mnozí lidé poměry mezi jednotlivými částmi dne mají odlišné. Někomu stačí 6 hodin spánku, jiný tráví v práci více času. Takovéto rozdělení dne závisí i na dalších faktorech – např. věku člověka (lidé v důchodu většinou nechodí do práce), na tom, zda člověk pracuje, anebo je bez zaměstnání, na fyzické i psychické síle člověka (mohou být období, kdy bude člověk vyhledávat více volného času než v jiných obdobích), na tom, zda je všední den, víkend, svátek nebo prázdniny...

„Sociologie se o čase, který máme volně k dispozici zmiňuje jako o reakci na průmyslově pracovní období, volný čas je pro ni možný teprve industrializací. Odsud pochází názor, který v soudobém chápání obsahu pojmu volný čas převažuje, tedy že volný čas se stal aktuální pro převážnou část industrializované společnosti teprve zavedením osmihodinového pracovního dne, to znamená od konce první světové války a počínaje tímto obdobím můžeme uvažovat o pojmu volného času v dnešním slova smyslu.“ (Kožnar, 2006)

Znamená to tedy, že by lidé před industrializací neznali a neměli svůj volný čas? Tuto myšlenku můžeme vyvrátit. Lidé měli pravděpodobně ve všech historických dobách možnost mít volný čas, jen ho naplňovali jinou činností, bylo pro něj vymezeno jiné množství času a byl chápán jinak než, jak vnímáme volný čas dnes. Před industrializací byli lidé mnohem pevněji spjati s přírodou, a od tohoto spojení se také vyvíjel jak jejich život pracovní, tak i čas volna. V tomto období se jistou mírou prolínal i život soukromý se životem pracovním, a proto se lidé ve svém volném čase mnohdy zabývali právě i svou prací (rodinné zemědělství). V celé historii lidstva bylo také velmi důležité, jaké postavení člověk ve společnosti zaujímal.

V různých dobách to mohly být různé pozice, které s sebou nesly své klady, ale samozřejmě i své zápory. Některé nabízely více volného času, ale jiné méně.

Ve starověku se s pojmem volný čas v dnešním slova smyslu nesetkáváme. „Staří Řekové používali pro označení odpočinku, oddechu, prázdné chvíle, podstatné jméno „scholé“ které přešlo později prostřednictvím latiny (schola, scola) i do našeho jazyka - škola. Spojení je zde namístě, neboť byl to právě čas volna, který umožňoval ve starověku pěstovat tělo i ducha, věnovat se různým druhům umění a pod.“ (Kožnar, 2006)

Ve středověku, kdy se poprvé můžeme setkat s pojmem „volný čas“, se podle Verdone lidé (ať už prostý lid anebo šlechta) právě v tomto čase zabývali lovem, rybolovem, tancem, hostinami, návštěvou hostinců, návštěvou veřejných lázní, míčovými i pokojovými hrami, zápasy, divadlem, hudbou i třeba představeními kejklířů. (Janásek, 2010) Již tehdy byla možnost výběru, jak trávit volný čas velmi rozmanitá. Na některé z těchto „zábav“ lidé potřebovali mít dostatek peněz, ale některých činností se mohli zúčastnit i bez nich. Proto se i chudší lidé mohli ve volném čase bavit. Tento trend se zachoval až do dnešní doby, kdy k některým činnostem nám stačí pouhé minimum věcí, nebo dokonce žádné, k jiným musíme vynaložit i značnou finanční částku. Z tohoto důvodu mohou být některé činnosti, kterým se lidé mohou ve svém volném čase věnovat, určeny pouze pro bohatší část společnosti.

Později se pojem volného času začíná také spojovat se svobodou a svobodným rozhodováním člověka (především v humanismu). V době industrializace, kdy byla uzákoněna osmihodinová pracovní doba, kdy vznikaly nové pracovní pozice a lidé stále více odcházeli pracovat mimo svůj vlastní domov, se také snaží o to, aby si ve svém volném čase mohli dělat to, co sami ze své vůle chtějí, chtěli se rozhodovat svobodně.

3.2 Volný čas dnes

Tanec, rybaření, hraní her deskových nebo na počítači, sledování módních trendů, zpěv, poslouchání hudby, navštěvování výstav, kin, divadel nebo koncertů, nakupování oblečení, sbírání nejrůznějších věcí, četba románů, vaření, dekorace, sledování televize, odpočinek, chatování na internetu nebo na facebooku, fotbalový či tenisový trénink – všemi těmito způsoby a ještě mnohými dalšími mohou dnes lidé trávit svůj volný čas.

S nástupem nových technologií jako jsou televize, počítače, tablety, cvičící přístroje, sportovní pomůcky, nové možnosti přepravy...se zvyšuje počet činností, kterým se lidé ve svém volném čase mohou věnovat. Těchto nových možností stále přibývá a do budoucna určitě ještě přibývat bude. Některé činnosti, kterými se lidé dnes mohou ve svém volném čase zabývat, si lidé před desítkami let ještě nedokázali ani představit.

Jak lidé v České republice tráví svůj volný čas v této době? Kolik volného času mají?

V roce 2009 provedlo Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) reprezentativní šetření na 1082 občanech České republiky starších 15 let na téma volného času. Výsledky tohoto průzkumu ukázaly, že: „nejvíce volného času mají lidé v sobotu a v neděli, asi čtvrtina dotázaných má v tyto dny 10 až 14 volných hodin, další asi čtvrtina pak 7 až 9 hodin. Pět nebo šest hodin může podle svého strávit další zhruba čtvrtina účastníků výzkumu. Ve všední den zbývají třetině dotázaných tři nebo čtyři hodiny volného času, čtvrtině dotázaných jedna nebo dvě hodiny a pětina dotázaných má ve všední den volno 5 až 6 hodin. Rozložení volného času se od předchozího výzkumu na stejné téma, který byl proveden v roce 2005, vůbec nezměnilo.“ (Šamanová, 2010)

Tento výzkum se zabýval také konkrétními činnostmi, kterými se lidé v České republice ve svém volném čase věnují. Na první příčce se umístilo sledování televize, na druhé a shodně i na třetí sport (aktivní) a četba (literatura, knihy, noviny, časopisy). Výše se umístili ještě například: scházení se s přáteli, kamarády, známými a s rodinou, procházky, počítač, zahrádka a odpočinek, relaxace, spánek. Naopak na druhém konci tohoto žebříčku, tedy činnostmi, kterými se lidé ve svém volném čase zabývají nejméně, jsou podle výzkumu: druhé zaměstnání, práce přes čas, chov hospodářských zvířat, nákupy, aktivní provozování hudby a šachy, karty, kulečnick, apod. „Častěji než dříve vyplňuje volný čas počítač, naopak na ústupu je zahrádkaření. Nejvýznamnější změna byla zaznamenána u domácích prací, kterým se ještě v roce 2004 věnovalo ve svém volném čase 14 % dotázaných, v roce 2005 klesl tento podíl na 5 % a v roce 2009 byla nízká hodnota potvrzena 4 % dotázaných.“ (Šamanová, 2010)

Výzkum se zabýval také tím, jak často se určitými činnostmi ve svém volném čase lidé věnují. „Mezi zkoumanými formami trávení volného času je nejfrekventovanější četba časopisů, které se pravidelně aspoň jednou týdně věnuje 67 % populace starší 15 let, zatímco jen 3 % podle vlastního vyjádření časopisy nikdy nečtou. Četbou knih se lidé ve svém volném čase zabývají rovněž často, i když celkově méně, než četbou časopisů.“ (Šamanová, 2010)

Mezi další frekventované činnosti patří např. i poslouchání nahrávek, věnování se dalším koníčkům a scházení se s přáteli, známými, sousedy. Naopak mezi nejméně frekventované činnosti lidé uvedli tyto: chození do divadla, kina, veřejné knihovny, galerie a navštěvování koncertů (populární i vážné hudby). (Šamanová, 2010)

3.3 Koníčky, hobby

Koníčkům nebo jinak řečeno hobby se můžeme věnovat právě ve svém volném čase. Jak bychom takový koníček mohli charakterizovat? „Koníček je soustavná činnost, kterou se lidé zabývají ze zájmu, ze záliby a ve svém volném čase. Neslouží k obživě, ale pro potěšení a pocit seberealizace.“ (Hobby: Wikipedia) Koníčky se tedy od trávení volného času vymezují právě tím, že se jim věnujeme dlouhodoběji, soustavněji. Svůj koníček můžeme provozovat každý den, dvakrát týdně, jednou za měsíc nebo třeba pouze jednou za rok. Provozováním některých koníčků můžeme dokonce sledovat nějaký cíl, nějaký výsledek (vyrábění různých věcí, pěstování plodin na zahrádce).

Lidé si své hobby nejčastěji vybírají podle toho, co je samotné nejvíce baví. Ve svém výběru však mohou být i nějakým způsobem omezováni nebo ovlivňováni. Na mysli mám například finanční stránku, vliv rodičů nebo předpojatost společnosti ohledně pohlaví. Některé koníčky si mohou dovolit jen lidé, kteří na ně mají dostatek peněz (některé druhy sportů, cestování, rozsáhlejší sbírky). Po některých lidech zase mohou jejich rodiče chtít, aby se dál věnovali koníčku, který pěstovali oni, i když dotyční mohou mít zájem zcela jiný. Do třetice tu je výběr na základě pohlaví, který v naší společnosti už naštěstí téměř vymizel, i když není tomu tak dávno, kdy byl mezi lidmi poměrně dost rozšířený. Mluvím například o ženském boxu a mužské zájmu o módu a nakupování. Naše společnost je poměrně liberální, takže prakticky každý může mít zájem, který chce (samozřejmě pokud není v rozporu se zákonem).

Koníčky a veškeré zájmy a záliby lidí se ovšem měnily a stále ještě mění v čase i v prostoru. Dříve si lidé při provozování svých koníčků vystačili mnohdy s málem, kdežto v dnešní době k nim mnoho lidí využívá nejnovější druhy technologií, ať už se jedná o televizi, počítač nebo internet. Nyní lidé také mají mnohem víc možností, mohou cestovat (do zemí, kam by se ještě nedávno mohli podívat jen někteří), věnovat se novým sportům či sbírat mnohem více rozličných věcí.

Richard A. Lipa ve své knize Pohlaví: Příroda a výchova uvádí, že ženy tíhnou více než muži k lidem, a muži tíhnou více než ženy k věcem. Co si pod tímto tvrzením můžeme představit, pokud se ho pokusíme přenést na lidské koníčky a záliby? Malí chlapci si budou pravděpodobně více než dívky hrát s autíčky, kostkami a různými zbraněmi, kdyžto dívky dají pravděpodobně přednost panenkám – péči o ni a povídání si s nimi. Už v útlém věku tedy můžeme zpozorovat, že chlapci se více věnují „věcem“ a dívky oproti tomu „lidem“ (mezilidským vztahům). Tento trend však zůstává u obou pohlaví podobný i s rostoucím věkem. Muži se více věnují sbírání nejrůznějších věcí, kdyžto ženy se věnují zlepšování mezilidských vztahů, sociální podpoře aj.

Podle průzkumů však lidé v dnešní době mají na své koníčky a záliby čím dál tím méně času a to především proto, že zůstávají déle v práci, nebo si práci dokonce nosí s sebou domů. Pokud už si nějaký čas pro sebe udělají, stále více lidí ho tráví doma u počítače nebo televize.

3.4 Koníčky a pořadí narození

Může být tedy nějaká spojitost mezi pořadím narození a tím, jaké koníčky si jedinci budou vybírat? Jelikož se některé charakteristické rysy mezi jednotlivými pořadími narození objevují, můžeme předpokládat, že i zájmy budou podobné.

Prvorození (i jedináčci) mají ve věcech rádi systém a řád a můžeme o nich říct, že to jsou až perfekcionisté, proto můžeme předpokládat, že se budou více než jejich sourozenci (nebo jiné pořadí narození) zaměřovat třeba na sbírání různých věcí a stavění modelů.

Zato druhorození, kteří (jak jsem uvedla výše) mají velmi silné pouto se svými vrstevníky, budou pravděpodobně upřednostňovat činnosti, kde budou moct být právě se svými přáteli, ať už by šlo o kolektivní sporty nebo posedávání po restauracích.

Poslední narození, kteří jsou dobrými baviči, se budou také snažit trávit čas mezi lidmi, kteří ale na rozdíl od druhorozených nemusí být přátelé. Benjamínek potřebuje bavit co nejvíce lidí. (Leman, 1997)

Koníčky si však lidé nevybírají jen podle svého pořadí narození, velký vliv na tento výběr má i pohlaví daného člověka, prostředí, ve kterém žije, finanční možnosti či psychické i fyzické předpoklady jedince. Někteří lidé si při provozování svých koníčků chtějí spíše

odpočinout a relaxovat, kdežto některým jedincům toto určitě stačit nebude a budou hledat napětí a adrenalin.

4 Zaměstnání

Práce (zaměstnání) patří mezi základní aspekty lidského života. V kapitole o volném čase byl právě volný čas, který lidé tráví ve svém soukromí a tak, jak sami chtějí, postaven jako opozitum k práci (pracovnímu životu). Podle ideálního modelu by lidé měli práci (zaměstnáním) strávit 8 hodin denně (pokud nebereme v úvahu svátky, víkendy, dovolenou..).

Bylo postavení práce v dějinách vždy takové, jak jej chápeme dnes? Trávili lidé práci ideálně také třetinu času dne?

4.1 Práce v dějinách

Podobně, jako tomu bylo u postavení volného času, prošla práce velkou změnou právě industrializací, která v Evropě probíhala nejvíce v průběhu 19. století, i když neprobíhala na všech územích ve stejný čas a stejné míře. Po tomto přelomovém období již chápeme práci i zaměstnání víceméně v dnešním slova smyslu.

V industriálním období, které můžeme charakterizovat např. i vynálezem parního stroje, začaly vznikat továrny a nové podniky, což vedlo k rychlejší výrobě a vyšší efektivitě práce, a práce se začala více specializovat. Postupně se změnil i způsob práce. Dříve dokázal jeden člověk vyhotovit výrobek od začátku až do konce (například švec boty), v průmyslové době se výroba rozložila do více fází, kdy jednotlivé fáze vykonávali jiní lidé a některé dokonce i jiné podniky. Dělníci mohli vyrábět součástky k nějakému výrobku, ale vůbec nemuseli vědět, k čemu budou nakonec sloužit, což se děje i v dnešní době. Dnes bychom těžko hledali člověka, který by sám dokázal vyhotovit pár bot nebo jiný složitější výrobek.

Lidé (především muži) začali v průmyslové době odcházet ze svých domovů za prací, která mohla být vzdálena i několik kilometrů od jejich bydliště. Průmyslovou revolucí se nadobro oddělil život soukromý od života veřejného. Postupně do zaměstnání začaly z domovů odcházet i ženy především z nižších vrstev, postupně i ženy z vrstev vyšších. Hned od začátku vstupu žen do zaměstnání se dělba práce pro muže a pro ženy značně lišila. Ženy se dostávaly zpravidla na pozice, které byly méně kvalifikované, a za které byly hůře finančně

ohodnoceny než muži. Pokud tedy žena zůstala sama, mohlo to pro ni přinést velký existenční problém. „Tyto opravdu revoluční změny a vytrhnutí lidí z tradičních vesnických a komunitních vazeb kromě nových možností, pokroku a svobody přinesly samozřejmě také spoustu negativního – problém nezaměstnanosti, alkoholismu, sociálního vykořevení, absence komunitní podpory a chudoby.“ (Špok)

„V předindustriální době byla práce vymezena komplexními pracovními rolami a oddělenost pracovního života, rodinného života a volného času nebyla značná. Náplň práce byla velmi různorodá, ať už se týkala zemědělství či řemesel a byla definována nikoli tím, co člověk dělá (...), ale především výsledky a produkty“ (Špok) V době předindustriální bylo velmi důležité ve své profesi vyrobit celý produkt sám a sám ho také prodávat. Rodiny byly více pospolu a takto společně mohli členové rodiny pracovat např. v zemědělství a společně také trávit volný čas. Proto dříve nebyla hranice mezi volným časem a pracovním životem tak jasně vymezena. Nebylo ani výjimkou spojování těchto dvou sfér, při práci se mohli lidé i společensky bavit. V předindustriální době bylo pro obyvatele důležité i začlenění do určitých společenských a kulturních kruhů např. do vesnického společenství, do rodinného společenství. V takovýchto společenstvích mohli lidé hledat pomoc, na tyto blízké příbuzné nebo známé se mohli obrátit např. při finančních problémech nebo při hledání pracovních příležitostí. Tyto vazby se v dnešní průmyslové době bohužel pomalu vytrácejí a mezi lidmi tím vznikají větší problémy, které mohou v mnoha případech řešit jen s nejbližšími příbuznými anebo mohou nastat i situace, kdy se lidé nemohou obrátit na nikoho blízkého.

Kolik hodin přibližně trávili lidé v předindustriální době pracovním životem?

Některé historické studie přišly s překvapivým faktem, že lidé v pozdním středověku a počínajícím novověku trávili prací zhruba stejně času jako lidé v době dnešní, kolem 40-45 hodin týdně, což se dá připodobnit dnešnímu plnému úvazku. Záleželo samozřejmě i na vykonávané práci, kdy například při sezónních pracích mohli lidé v některém období pracovat mnohem více hodin denně, a v jiných obdobích mohl přijít značný útlum pracovních příležitostí. V době předindustriální hrály důležitou roli i církevní svátky, kterých bylo mnohem více než v době dnešní, v těchto dnech lidé nepracovali. (Špok)

Lidé v předindustriální době neměli na výběr tolik druhů zaměstnání, jako tomu je v době dnešní. Většina obyvatel se věnovala zemědělství a řemeslnictví. Rodiny se snažily být

ve všech směrech soběstačné, a proto pokud jim chybělo nějaké zboží, vyměňovalo se anebo prodávalo u sousedů, ve vesnici, anebo na trzích. Určité druhy řemeslnictví se často dědily v rodině, předávalo se většinou nejstarším synům, takto se dědilo i případné hospodářství a majetek.

4.2 Povolání v dnešní době

Kadeřník, učitel, automechanik, horník, kosmetička, dělník, zahradník, kuchař, právník, lékař, programátor, zemědělec, řidič, fotograf, novinář, úředník, finanční poradce, účetní...v dnešní době je nepřehledné množství možností pro výběr povolání. V případě, kdy se jedinec nemůže pro své budoucí povolání rozhodnout, může se alespoň inspirovat např. v: Katalogu povolání, který je volně přístupný v Národní soustavě povolání anebo Národní soustavou kvalifikací.

Jak se lidé pro své budoucí povolání rozhodují?

Někdo může mít sen svůj o budoucnosti už od svého mládí, a proto k němu vše směřuje – koníčky, vzdělání, výběr přátel... Někdo ale naopak nemusí mít žádnou představu a rozhoduje se až ve věku pokročilém. V této situaci si můžeme také povšimnout rozdílu mezi dobou předindustriální a postindustriální, v době předindustriální bylo velmi pravděpodobné, že se člověk svému povolání bude věnovat po celý svůj život, kdežto v dnešní době lidé často své zaměstnání mění, ať už kvůli finanční stránce, neúspěchu, vyhoření a mnoha dalším důvodům.

Pro někoho může být například i prestiž určitého zaměstnání rozhodujícím faktorem pro následný výběr. Dotazníkové šetření CVVM z roku 2007 se prestiží povolání v České republice zabývalo. Při tomto výzkumu bylo dotázáno 1013 obyvatel České republiky ve věku od 15 let. Mezi povolání s nejvyšší prestiží se zařadili: lékař, vědec, učitel na vysoké škole, učitel na základní škole, programátor, projektant a soudce. Naopak na druhém konci žebříčku se umístili: kněz, prodavač, sekretářka, poslanec a na posledním místě uklízečka. (Škodová, 2007)

Někteří lidé mohou výběr svého povolání postavit i na finanční stránce této věci. Informační systém o průměrném výděлку nás pravidelně informuje o situaci mezd v České republice. V prvním pololetí roku 2013 se mezi nejlépe placená zaměstnání podle odvětví

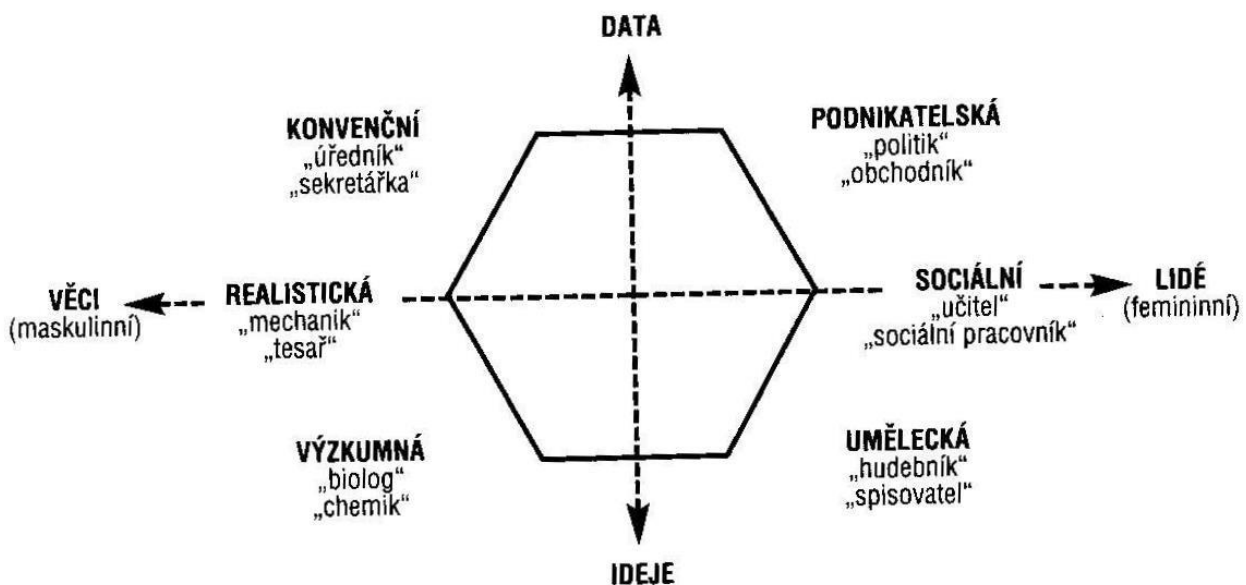
umístili peněžnictví a podnikatelství, informační a komunikační činnosti, výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla. Nejméně placenými zaměstnáními podle odvětví jsou zemědělství, lesnictví a rybářství, administrativní a podpůrné činnosti a ubytování, stravování a pohostinství. Nejlépe placenou pozicí je řídící letového provozu (průměrná měsíční hrubá mzda – 124 460 Kč) a nejhůře placenou pozicí jsou uklízeči a pomocníci ve zdravotnických a sociálních zařízeních (průměrná měsíční hrubá mzda – 11 097 Kč). (Žebříček nejlépe a nejhůře placených profesí: Finance.cz, 2013)

„Většina lidí kolem nás si volí taková povolání, která jim umožňují rozvíjet jejich vlastní schopnosti nebo dovednosti, které mají nebo které by chtěli mít a které si chtějí osvojit a získat.“ (Mezera, 2002) Při výběru zaměstnání bychom se měli především zabývat svými vědomostmi, schopnostmi, dovednostmi, ale také tím, co nás baví – svými koníčky. V tomto výběru, který je pro každého jedince velmi důležitý, by neměly hrát největší roli v budoucnu viděné finance anebo rodinná tradice k určité profesi. Pokud by člověk přehlížel své osobní pohnutky pro výběr povolání, mohl by být ve svém povolání později nešťastný a nenaplněný. Při výběru povolání je nejdůležitější poslouchat sám sebe a také se v sobě samotném vyznat.

Proč lidé chodí do práce? Je to především z toho důvodu, že zaměstnavateli poskytují svou pracovní sílu, za kterou na oplátku dostávají peněžní a jiná plnění. (Milan Žák a kolektiv, 1999, str. 555) Člověk v zaměstnání stráví poměrně velkou část svého života (dospělý člověk jednu třetinu svého času). Lidé chodí do práce, aby si za vydělané peníze mohli dopřát vše, co chtějí a potřebují k životu (ubytování, potravu, materiální potřeby aj.). Také z tohoto důvodu si lidé často vybírají svou práci ne proto, že by je daná činnost bavila, ale proto, aby na tom po finanční stránce byli co nejlépe. Toto pravidlo samozřejmě neplatí pro všechny, najde se mnoho lidí, pro které je jejich zaměstnání zároveň jejich koníčkem. Jsou ale i tací lidé, kteří si své zaměstnání nemohou vybírat ani podle toho, co by je bavilo dělat, ani po finanční stránce. Další skupina lidí jen čistě pokračuje v rodinné tradici (doktorů, umělců, aj.). Co se týče zaměstnání a pohlaví, prakticky každé povolání je přístupné mužům i ženám, i když se v mnoha odvětvích převažuje jen jedno pohlaví (hornictví, stavebnictví, zdravotní a sociální péče, činnosti domácností). (Renzetti & Curran, 2003)

„Podle psychologa osobnosti Johna Hollanda (1992) je možné rozlišit šest typů zaměstnání: realistická, výzkumná, umělecká, společenská, podnikatelská a konvenční.

Realistická povolání (např. mechanik, truhlář, instalatér, zemědělec) zahrnují práci se stroji, nástroji, výstrojí a hospodářskými zvířaty. Výzkumná povolání (např. fyzik, biolog, chemik) s sebou nesou zkoumání fyzických, biologických, kulturních jevů a chování. Umělecká povolání (např. malíř, herec, spisovatel) jsou charakterizována manipulací s fyzickým, slovním či lidským materiálem za účelem tvorby uměleckého produktu. Společenská povolání (např. kněz, učitel, poradce) zahrnují výcvik konzultace, organizování, vyučování a řízení jiných lidí. Podnikatelská povolání (např. obchodní partner, politik, burzovní makléř) s sebou nesou manipulaci s jinými lidmi k dosažení organizačních cílů nebo výdělku. Konvenční zaměstnání (pokladní, účetní, úředník) zahrnují plánování a obsluhu obchodních strojů, zpracování dat a udržování záznamů.“ (Lippa R. A., Pohlaví, příroda a výchova, 2009)

Graf č. 1 – Hollandův model šesti druhů zaměstnání (Lippa R. A., Pohlaví, příroda a výchova, 2009)

Richard A. Lippa využil tohoto rozdělení zaměstnání do šesti typů proto, aby mohl určit, které typy zaměstnání budou preferovat muži, a které ženy, a zda se preferované typy budou vůbec lišit vzhledem k pohlaví. Pro tento výzkum využil data, která obsahovala preference povolání od více než 14 000 respondentů. Po provedení metaanalýzy dospěl k závěru, že „muži dávají přednost realistickým zaměstnáním (...) a naopak ženy dávají přednost sociálním a uměleckým povoláním více než muži.“ (Lippa R. A., Pohlaví, příroda a výchova, 2009) Lippa dále ještě došel k zjištění, že ženy se více než muži zajímají o podnikatelská zaměstnání, zatímco muži se více než ženy zajímají o zaměstnání výzkumná. Co se týče zaměstnání konvenčního, ženy ani muži se v těchto preferencích prakticky neliší.

„Výzkum ukazuje, že je možné nalézt dvě dimenze, jež stojí za preferencemi šesti Hollandových typů povolání: dimenze lidé – věci a dimenze ideje – data (Lippa 1998b, Prediger 1982, Rounds 1995 (...)). Povolání zaměřená na lidi zahrnují organizování, uvažování o lidech a interakce s nimi. Naopak povolání zaměřená na věci častěji zahrnují práci se stroji, nástroji a neživými objekty. (...) Povolání zaměřená na ideje vyžadují kreativní myšlení a intelektuální úsilí, zatímco povolání zaměřená na data zahrnují více rutinní a méně intelektuálně náročnou práci.“ (Lippa R. A., Pohlaví, příroda a výchova, 2009)

Tyto dvě dimenze i šest typů zaměstnání můžeme přehledně vidět na grafu č. 1. Z tohoto grafu i z výzkumů Richarda A. Lippy můžeme vyčíst, že ženy jsou více než muži orientovány na lidi, zatímco muži jsou více než ženy orientováni na věci. Podle Lippy však v rámci dimenze ideje – data nelze nalézt rozdíl mezi muži a ženami.

4.3 Zaměstnání a pořadí narození

Podobně jako u koníčků se můžeme pokusit určit, jaká zaměstnání by si mohli jedinci různého pořadí narození vybírat.

Prvorození i jedináčci se svým smyslem pro řád a systém jsou velmi často zaměstnání v některé z vedoucích funkcí. Mnoho jedináčků je úspěšných ve vědě, medicíně a právu. Najdeme je však také jako novináře, reportéry, ekonomy, účetní, inženýry a dokonce i mezi astronauty (většina prvních astronautů byla právě z řad prvorozených nebo jedináčků). Prvorození vede k těmto zaměstnání jejich velmi silná motivace.

Druhorození by ve svém zaměstnání mohli uplatnit své dobré vyjednávací schopnosti, přinést nové myšlenky a nezávislý pohled na věc. Jelikož nemají rádi spory, snaží se nacházet kompromisy a co nejvíce se vyhýbat všem konfliktům. Bývají také velmi spolehliví. Díky těmto jejich vlastnostem a schopnostem je můžeme najít na vedoucích pozicích a mohou být úspěšní i jako manažeři.

„Benjamínci jsou přitahováni k profesím orientovaným na lidi“ (Leman, 1997, str. 110), takže je nejčastěji najdeme v profesích, ve kterých jsou neustále v kontaktu s lidmi a těší je, když se mohou i trochu předvádět. Tyto požadavky splňují pozice jako: prodejci aut, obchodníci a televizní a rozhlasoví moderátoři. Nejmladší z rodin jsou také dobří v organizaci a plánování.

(Leman, 1997)

5 Preference koníčků a zaměstnání

Jak již samotný název této práce napovídá, v následujícím výzkumu se nebudu zabývat koníčky a zájmy, které lidé opravdu vykonávají nebo, kterými se zabývají, ale takovými koníčky a zaměstnáními, které lidé preferují, dávají jim přednost před jinými nabízenými, upřednostňují je.

V předchozích kapitolách jsem se tedy zabývala převážně zaměstnáními a koníčky, které si lidé v životě pravděpodobně vyberou a také se jim budou aktivně věnovat. Já bych se však v následujících řádcích chtěla zaměřit hlavně na ty zájmy a povolání, které lidé ve svém životě více či méně preferují, a to především z toho důvodu, že podle Richarda A. Lippy o člověku právě tyto preference vypovídají daleko více než jejich následný výběr. Dalším důvodem je také to, že většina lidí a vědců se zabývá při svém zkoumání a bádání především zaměstnáním, které si lidé vybrali a provozují ho.

Richard A. Lippa je profesorem psychologie na kalifornské státní univerzitě ve Fullertonu. Ve svých výzkumech se zabývá genderem, maskulinitou, femininitou, sexuální orientací a dalšími tématy. Lippa je také autorem metody genderové diagnostiky (DG). „Podle pojetí DG maskulinita-femininita existuje a je možné ji měřit, ale zároveň se svým způsobem v průběhu času mění a je variabilní napříč různými skupinami a kulturami.“ (Lippa R. A., Pohlaví, příroda a výchova, 2009) V rámci jedné kultury se v čase může měnit pohled

na maskulinitu a femininitu, a při porovnávání více kultur může být pohled také odlišný, každá kultura může vymezení těchto pojmů chápat jiným způsobem. „(...) Tento přístup zjišťuje lokální standardy maskulinity a femininity.“ (Lippa R. A., Pohlaví, příroda a výchova, 2009) Genderová diagnosticita u jednotlivců měří standardní zájmy z pohledu genderu – „jde o určení pravděpodobnosti, s jakou bude daná osoba muž, anebo žena, a to na základě nějaké kusé informace související s genderem této osoby,“ (Lippa R. A., Pohlaví, příroda a výchova, 2009) a to pomocí speciálního dotazníku (více o dotazníku v kapitole 11 Metody vyhodnocování a interpretace získaných dat), ve kterém jsou vybrány koníčky a zaměstnání, které jsou typické pro muže a pro ženy. Na základě této metody můžeme pomocí preferencí profesí a koníčků u jedince zjistit jeho pohlavní roli, dokonce se dá s velkou přesností určit, zda je jedinec muž nebo žena – zda je více maskulinní anebo femininní.

Empirická část

6 Výzkumný projekt a teoretické zakotvení tématu práce

Ve své bakalářské práci se zabývám tématem pořadí narození a jeho vlivu na výběr zaměstnání a koníčků. „Sourozenecká konstelace má velký vliv na to, jaký jste člověk, koho si vezmete, jaké zaměstnání si zvolíte, a dokonce jací rodiče sami budete.“ (Leman, 1997) Podle mnoha vědců a výzkumníků je tedy velmi pravděpodobné, že skutečnost, jestli se v rodině narodíme jako první, druhí, třetí, atd., nás může ovlivnit a poznamenat na celý náš budoucí život, a to jak z hlediska charakteru člověka, tak i třeba právě v tom, kterým činností budeme dávat přednost před jinými.

Tématika pořadí narození je nám samozřejmě známá už delší dobu, ale teprve v posledních desetiletích jí začínáme věnovat stále více pozornosti a začínáme ji podrobovat serióznímu výzkumu. (Leman, 1997) V České republice už dokonce vyšlo několik přeložených knih, které se pořadí narození nebo obecně řečeno rodinným konstelacím a rodině jako takové věnují, ale stále se nemůžeme opřít o výzkumy, které by byly prováděny přímo na české populaci. Z tohoto důvodu budu svůj výzkum považovat za explorační. Díky vědcům z jiných zemí si už ale můžeme udělat určitý náhled na to, jak by sourozenecké vztahy

a sourozenci samotní mohli vypadat a chovat se i v naší zemi. I když bohužel nemáme k dispozici žádné takové výzkumy (ani zahraniční), které by přesně odpovídaly mému bádání.

Pomocí výsledků Catherine Salmonové, která ve svém výzkumu uvádí, že „uprostřed narození lidé ke své rodině vykazují poměrně méně pozitivních vztahů než prvorození a poslední narození a že uprostřed narození se na přátelství a jeho užitek dívají více pozitivně než prvorození a poslední narození“ (Salmonová, 2003), si můžeme vytvořit hypotézy ohledně zájmů, které budou pravděpodobně upřednostňovat uprostřed narození lidé.

Pokud bychom vycházeli právě z tohoto výzkumu, mohli bychom předpokládat, že uprostřed narození lidé budou více než prvorození a poslední narození inklinovat k zájmům a koníčkům, při kterých bude přítomno víc kamarádů, či přátel, takže budou vyhledávat spíše kolektivní činnosti s přáteli.

Francis Galton se už v roce 1869 zajímal o pořadí narození a jeho vliv na úspěch v zaměstnání. Ve své práci uvedl, že přední vědci byli spíš prvorození jedinci. (Galton, 1869) W. S. Terry později zaznamenal, že „ze 79 předních psychologů jich byla většina (52%) buďto prvorozených nebo jedináčků“. (Terry, 1989) Výzkum, který byl prováděn v roce 1993 na 201 amerických ženách, odhalil, že „druhorozené ženy si vybírají svou kariéru ve vědě častěji než ženy jiného pořadí narození; poslední narozené si nejčastěji vybírají svou kariéru v umění; spisovatelky jsou pravděpodobně prvorozené; a reformátorky pocházejí, bez ohledu na pořadí narození, z početných rodin.“ (Bohmer & Sitton, 1993)

Dále se můžeme dočíst, že jedináčci jsou charakterističtí například tím, že rádi plánují, jsou organizátoři, spolehliví, odbojní nebo často skáčou do řeči. (Cliff & Kris, 2006) V knize Pořadí narození (Cliff & Kris, 2006) se takové charakteristiky můžeme dozvědět o již zmíněných jedináčcích, prvorozených, druhorozených, třetích narozených a čtvrtých narozených (viz. předchozí kapitoly).

Ve svém výzkumu jsem se chtěla zaměřit především na jedináčky, prvorozené a druhorozené, protože počet narozených dětí na jednu ženu je v České republice v roce 2011 pouze 1,26 a v roce 2012 (do listopadu 2012) 1,27 – uvedeno v textu již na předchozích stranách . (CIA - Central Intelligence Agency (US))

O pořadí narození a jeho vlivu na výběr zaměstnání a koníčků můžeme najít informace v rozmanitých knihách, článcích a výzkumech různých světových autorů. Většinou to jsou ale jen „střípky“, které se musí skládat, a některé části mohou být v naprostém rozporu. Navíc se autoři ve svých dílech zabývají skutečnými zaměstnáními a koníčky – takovými, které si lidé

ve svém životě vybrali a provozují je, kdežto já se ve svém výzkumu primárně zaměřila na zaměstnání a koníčky, které lidé preferují, protože, jak argumentuje Richard A. Lipa, tyto preference o člověku vypovídají více než následný výběr.

7 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit, zda existuje souvislost mezi pořadím narození člověka a jeho preferencemi zaměstnání a koníčků, jinak řečeno, jestli budou jedináčci, prvorození a druhorození tíhnout ke stejným zaměstnáním a koníčkům, nebo jestli mezi těmito skupinami budou významné rozdíly. Díky různým článkům a publikacím můžeme již dopředu očekávat některé vzájemné vztahy, ale jak jsem se zmínila už výše, nebyly tyto výzkumy prováděny tak, aby postihly můj výzkumný problém, proto nechci dopředu uvádět konkrétní očekávání.

Ve svém výzkumu jsem se také zaměřila na rozdíly mezi pohlavími – mezi muži a ženami. Předpokládám, že výběr zaměstnání a koníčků by mohlo ovlivňovat nejen pořadí narození, ale také pohlaví (Renzetti & Curran, 2003), jelikož jsme již od dětství vychováni v prostředí, které nám představuje některé stereotypy, podle kterých bychom se měli chovat a jednat. Samozřejmě, že každý jedinec je tímto vzorem ovlivněn odlišně, ale už z dětství v sobě všichni máme nějakou představu toho, co je „mužské“ a „ženské“, což se samozřejmě týká i zaměstnání a koníčků.

Zabývala jsem se i možností rozdílných preferencí mezi zaměstnáními a koníčky v závislosti na studijním oboru respondentů.

8 Hypotézy

1. Preference zaměstnání a koníčků se budou lišit v závislosti na pohlaví
2. Preference zaměstnání a koníčků se budou lišit v závislosti na místě sběru dat/studijním oboru respondentů
3. Preference zaměstnání a koníčků se budou lišit v závislosti na počtu jednotlivých sourozenců

9 Výzkumná strategie a navrhované techniky sběru dat

Ve svém výzkumu jsem zvolila kvantitativní strategii sběru dat, při které jsem získala omezený počet informací o velkém množství jedinců. Takto budu schopna „ověřit platnost formulovaných hypotéz“. (Jandourek, 2003)

Respondenti obdrželi dotazník, který se skládal ze tří částí. První část A (viz. Příloha 1) je zaměřena na některé demografické údaje o respondentovi (pohlaví, věk, nejvyšší stupeň dosaženého vzdělání, typ vzdělání, stupeň vzdělání, zaměstnání a příjem). Pro mé účely však bude nejdůležitější pohlaví respondenta, jeho věk a škola, na které bude v době průběhu výzkumu studovat. Přesněji řečeno zaměření školy nebo přímo zaměření studijního oboru, který bude dotyčný student navštěvovat, a to z toho důvodu, abych mohla případně vysvětlit souvislosti, které by vyplývaly pouze z této skutečnosti a nebyly by tedy jinak významné. Ostatní údaje pro mě nebudou určující, jelikož jsem oslovovala především studenty, u kterých se stupeň vzdělání, zaměstnání i plat budou v budoucnu pravděpodobně měnit.

V druhé části dotazníku B (viz. Příloha 1) jsem zjišťovala především pořadí narození respondentů v rodině, celkový počet všech sourozenců v rodině a pohlaví a věk sourozenců respondenta.

Třetí část dotazníku C (viz. Příloha 2) je zaměřena na preference zaměstnání a koníčků. Obsahuje 40 různých druhů zaměstnání a 22 druhů koníčků, které respondenti hodnotili podle svých osobních preferencí na bipolární škále Likertova typu, a to od 1 do 5 (1 = velmi nepříjemné a 5 = velmi příjemné).

Na každý dotazník jsem poté napsala datum, kdy byl dotazník vyplněn, respondentovo identifikační číslo a místo, kde byla data sebrána.

Poznámka k dotazníku C

U zaměstnání č. 32 je podle českého překladu uvedeno „ministr nebo duchovní“. Tato dvě zaměstnání spolu podle mého názoru nesouvisí, a proto si myslím, že zde došlo k chybě překladu, a mělo tam být uvedeno „ministrant nebo duchovní“. Ve výzkumu jsem tedy používala svůj upravený překlad těchto zaměstnání a dotazníky jsem opravila.

10 Výběr vzorku a prostředí výzkumu

První část výzkumu proběhla v roce 2009 v Praze na Salmovské a to v rámci obsáhlejšího výzkumu, který se zaměřoval na atraktivitu a zdraví pod vedením Doc. Jana Havlíčka, PhD. Studie se zúčastnilo cca 150 lidí (přibližně polovina z toho byla mužů a polovina žen), a to především studenti z Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Účastníci výzkumu byli podrobni skupině testů, fyzické aktivitě, focení a vyplňování dotazníků, v neposlední řadě i toho pro tento můj výzkum.

Druhé části výzkumu se zúčastnilo cca 100 respondentů, z nichž byla polovina mužů a polovina žen. Zaměřila jsem se na skupinu lidí, se kterými jsem často v kontaktu, protože si myslím, že se mnou budou bez větších problémů spolupracovat, jelikož jsou na vyplňování různých dotazníků už zvyklí – na studentky a studenty FHS UK a FSV UK. Náhodně jsem je oslovovala na chodbách a v místnostech určené pro studenty na půdě Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze. Nejprve jsem jim vysvětlila, o co se v mém dotazníku jedná, k čemu bude použitý a ujistila jsem je, že je zcela anonymní. V případě, že souhlasili a byli ochotni mi dotazník vyplnit, doporučila jsem jim, aby si našli nějaké vhodné (nejlépe tiché) místo k jeho vyplňování, aby se na otázky mohli plně soustředit a nikdo je nerušil. Když byli s dotazníkem hotovi, buďto mi ho sami přinesli, nebo jsem si pro něj sama došla. Samotné vyplňování dotazníku nebylo časově nijak omezeno, nicméně nikdy netrvalo déle než 20 minut.

Jsem si vědoma toho, že vzorek ve výzkumu je homogenní, a proto nebudu mít možnost výsledky aplikovat na celou populaci.

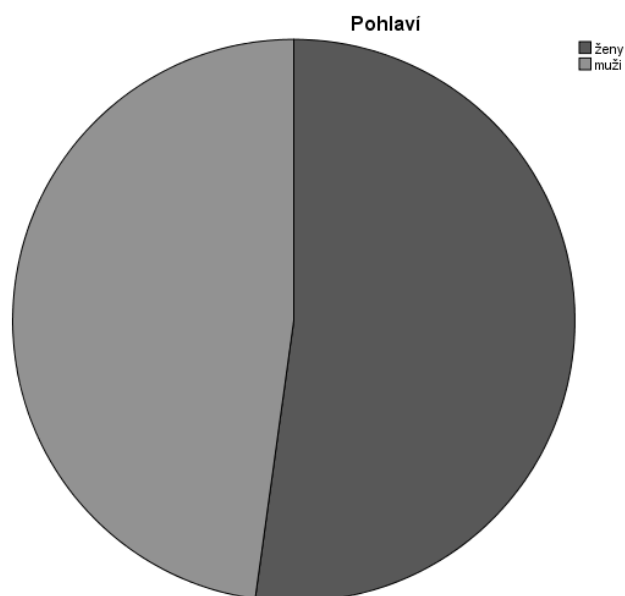
11 Metody vyhodnocování a interpretace získaných dat

Všechny údaje z dotazníků byly nejprve přepsány do programu Microsoft Excel. Ve vzorku se nacházelo 243 dotazníků, ze kterých bylo 117 od mužů a 126 od žen, přičemž 102 jich bylo vyplněno na půdě FHS a 141 v Praze na Salmovské. Následně se s daty pracovalo v programu IBM SPSS Statistics, ve kterém probíhaly všechny analýzy.

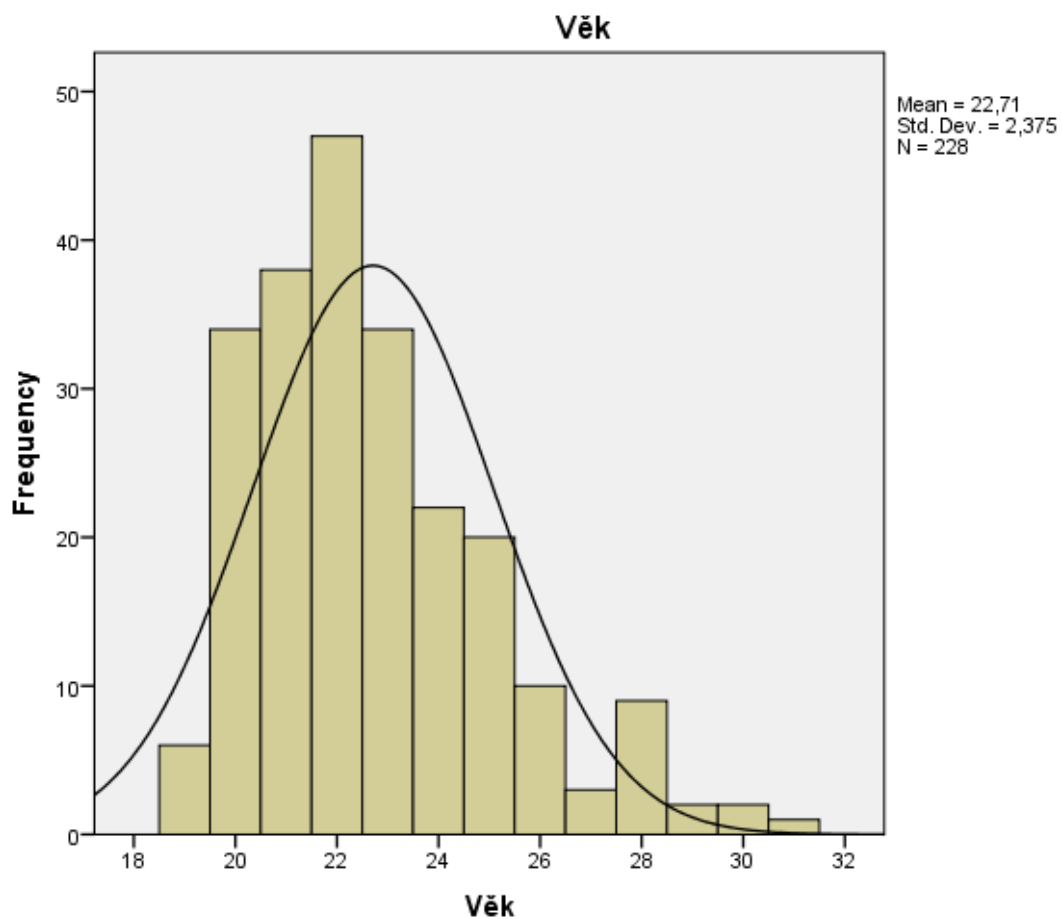
Data byla pročištěna a byli vyloučeni ti účastníci, kteří neodpověděli na všechny předepsané otázky a nevedli všechny důležité informace. Zbylo 233 vzorků, z nichž bylo 113 mužů a 120 žen v rozmezí 19 až 46 let. 102 respondentů z FHS a 131 ze Salmovské. Následně

byly podle histogramu věku vyloučeny vzorky, které se značně vychylovaly od normální křivky.

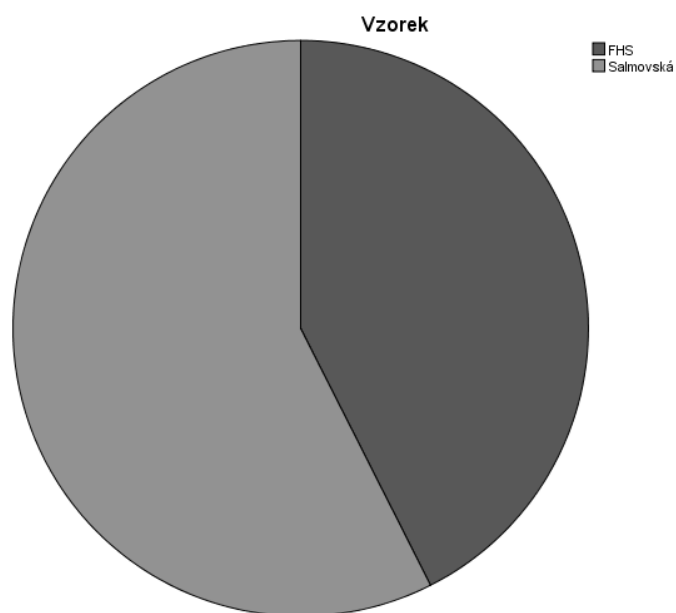
Konečný výzkumný vzorek obsahoval 228 respondentů, 119 žen a 109 mužů (viz. Graf č. 2) ve věku od 19 do 31 let (viz. Graf č. 3) – průměrný věk respondentů byl 22,71 let (SD = 2,375), průměrný věk žen byl 22,5 let (SD = 2,321) a průměrný věk mužů byl 22,94 let (SD = 2,424), 97 vzorků bylo z FHS a 131 ze Salmovské (viz. Graf č. 4).

Graf č. 2 – Kruhový graf pohlaví (vlastní výzkum)

Graf č. 3 – Histogram s křivkou normálního rozdělení věku (vlastní výzkum)

Graf č. 4 – Kruhový graf míst sběru dat (vlastní výzkum)

Ve zkoumaném vzorku bylo 35 jedináčků, 104 prvorozených, 76 druhorozených a 13 třetích narozených (viz. Tabulka č. 1). V Tabulce č. 2 je zobrazen počet starších bratrů, starších sester, mladších bratrů, mladších sester, starších sourozenců, mladších sourozenců, všech sester, všech bratrů a všech sourozenců. Z těchto údajů tabulky můžeme vyčíst, že respondenti mají nejčastěji (ve 142 případech) právě jednoho sourozence, 46 respondentů má právě 2 sourozence, 35 (jedináčků) nemá sourozence žádného a pouze 5 respondentů má sourozence 3. Ve vzorku se neobjevil žádný respondent, který by měl více než 3 sourozence.

	Četnost	Procenta
Jedináčci	35	15,4
Prvorození	104	45,6
Druhorození	76	33,3
Třetí narození	13	5,7
Celkem	228	100

Tabulka č. 1 - Pořadí narození respondentů

Počet sourozenců	Starší bratři	Starší sestry	Mladší bratři	Mladší sestry	Starší sourozenci	Mladší sourozenci	Sestry - celkem	Bratři - celkem	Sourozenci - celkem
0	176	183	166	158	139	105	120	119	35
1	47	42	54	66	75	105	94	91	142
2	5	3	8	4	12	15	14	18	46
3	0	0	0	0	2	3	0	0	5
Celkem	228	228	228	228	228	228	228	228	228

Tabulka č. 2 – Počet sourozenců u respondentů

Následně byla zaměstnání rozdělena postupně do 4 skupin po 10 zaměstnáních (1-10, 11-20, 21-30, 31-40) a koníčky na 2 skupiny po 11 koníčcích (1-11, 12-22) viz. dotazník část C.

Pro tento výzkum byl zvolen dotazník Genderové diagnosticity – preference zaměstnání a koníčků (GD) (Lippa & Arad, 1997), díky kterému je možné určit pravděpodobnost, zda respondent bude muž nebo žena. 40 druhů zaměstnání a 22 druhů koníčků je vybráno tak,

aby byly pohlavně diferencované. Respondenti určovali subjektivní preferenci u jednotlivých zaměstnání a koníčků na 5 bodové škále od 1 do 5, kdy 1 – velmi nepříjemné, 5 – velmi příjemné. Výsledný skór u jednotlivých respondentů udává, zda je jedinec více femininní nebo maskulinní – příp. zda je muž nebo žena. Rozsah tohoto skóru je od 0 do 1, kdy blíže k nule je femininita a blíže k 1 - maskulinita. Pokud například respondentovi vyjde výsledný skór 0,2, je femininní a můžeme dokonce předpokládat, že se bude jednat o ženu, naproti tomu výsledný skór 0,7 je maskulinní a pravděpodobně ukazuje na muže. V případě, kdy vyjde výsledný skór okolo 0,5, nemůžeme určitě, zda převažuje femininita nebo maskulinita, a proto ani nemůžeme určit, zda se jedná o muže nebo o ženu.

Dále byla provedena diskriminační analýza, aby byla zjištěna pravděpodobnost příslušnosti k určitému pohlaví (0 – ženské, 1 – mužské; 0 – femininní, 1 - maskulinní), zda jedinec projevuje více femininní nebo maskulinní chování v preferenci zaměstnání a koníčků. Diskriminační analýza byla nejprve provedena pro jednotlivé vytvořené skupiny koníčků a zaměstnání zvlášť a poté byla ze 4 skupin zaměstnání vypočítána průměrná hodnota a totéž ze dvou skupin koníčků. Tyto dvě průměrné hodnoty byly ve výzkumu dále používány. Následné analýzy se prováděly v programu IBM SPSS Statistics. Zvolen byl Independent-Samples T-test, čísla byla zaokrouhlována na 3 desetinná místa. Za signifikantní byla brána hodnota Sig. 2-tailed <0,05.

11.1 Preference koníčků a zaměstnání v závislosti na pohlaví

Nejprve byl proveden T-test pro určení, zda bude významný rozdíl mezi preferencemi zaměstnání a koníčků u mužů a žen.

Koníčky

Průměrná hodnota pro ženy 0,274, pro muže 0,712 ($t=-16,389$, $df=226$, Sig. 2-tailed=0,000).

Zaměstnání

Průměrná hodnota pro ženy 0,359, pro muže 0,635 ($t=-13,950$, $df=226$, Sig. 2-tailed=0,000).

Podle T-testu je rozdíl preferencí koníčků i zaměstnání v závislosti na pohlaví signifikantní. Muži při výběru koníčků i zaměstnání preferují ty, které jsou více maskulinní, zatímco ženy dávají přednost femininnějším.

11.2 Preference koníčků a zaměstnání v závislosti na místě sběru dat

Jelikož byla data v dotaznících vyplňována na dvou odlišných místech, byl proveden T-test pro zjištění, zda tento fakt mohl ovlivnit výzkum.

Můžeme předpokládat, že respondenti, kteří vyplnili dotazník na Salmovské, se s největší pravděpodobností věnují přírodo-vědním oborům, zatímco respondenti z FHS se s největší pravděpodobností věnují humanitním oborům.

Koníčky

Průměrná hodnota pro místo sběru FHS 0,466, pro místo sběru Salmovská 0,497 ($t=-0,780$, $df=226$, Sig. 2-tailed=0,436).

Zaměstnání

Průměrná hodnota pro místo sběru FHS 0,460, pro místo sběru Salmovská 0,514 ($t=-2,009$, $df=226$, Sig. 2-tailed=0,046).

Při těchto analýzách se potvrdila rozdílná preference pouze u zaměstnání. Respondenti z místa sběru FHS preferují femininnější zaměstnání než respondenti z místa sběru Salmovská. Nicméně obě dvě výsledné hodnoty se pohybují okolo středu dimenze maskulinita – femininita.

11.2.1 Preference koníčků a zaměstnání v závislosti na místě sběru dat u mužů

Pomocí T-testu se následně zkoumala i možnost, zda mají muži přírodovědných oborů a humanitních oborů stejné preference při volbě zaměstnání a koníčků nebo odlišné.

Koníčky

Průměrná hodnota pro místo sběru FHS 0,741, pro místo sběru Salmovská 0,692 ($t=1,231$, $df=107$, Sig. 2-tailed=0,221).

Zaměstnání

Průměrná hodnota pro místo sběru FHS 0,63, pro místo sběru Salmovská 0,639 ($t=-0,336$, $df=107$, Sig. 2-tailed=0,738).

V tomto případě se žádný rozdíl neprokázal jako signifikantní.

11.2.2 Preference koníčků a zaměstnání v závislosti na místě sběru dat u žen

Pomocí T-testu se dále zkoumala i možnost, zda mají ženy přírodovědných oborů a humanitních oborů stejné preference při volbě zaměstnání a koníčků nebo odlišné.

Koníčky

Průměrná hodnota pro místo sběru FHS 0,237, pro místo sběru Salmovská 0,304 ($t=-1,886$, $df=117$, Sig. 2-tailed=0,062).

Zaměstnání

Průměrná hodnota pro místo sběru FHS 0,319, pro místo sběru Salmovská 0,391 ($t=-2,678$, $df=117$, Sig. 2-tailed=0,008).

Tento T-test prokázal, že rozdíl výběru zaměstnání mezi ženami, které se zabývají jinými obory, je signifikantní. Ženy, které se s velkou pravděpodobností věnují humanitním oborům, preferují femininnější zaměstnání než ženy, které se věnují přírodo-vědním oborům.

11.3 Preference koníčků a zaměstnání v závislosti na počtu sourozenců

V této části výzkumu se za pomoci T-test zkoumalo, zda počet starších bratrů, mladších bratrů, starších sester nebo mladších sester respondentů bude ovlivňovat preferenci zaměstnání a koníčků. Tento postup byl zvolen z toho důvodu, že zastoupení jednotlivých pořadí narození (viz. tabulka 1) nebylo ideálně rozloženo a ve vybraném vzorku převažovali především prvorození respondenti (45,6%), třetích narozených bylo např. pouze 5,7%.

Počet sourozenců jednotlivých pořadí narození může ovlivnit to, jak je jedinec maskulinní nebo femininní. Příkladem mohou být výzkumy Raye Blancharda, který se zabývá pořadím narození a sexuální orientací. Výsledky jeho testů ukazují, že existuje souvislost mezi pořadím narození a mužskou sexuální orientací. Muži, kteří se v rodině narodili později (mají vyšší číslo pořadí narození) a mají více starších bratrů, mohou být spíše homosexuály, než kdyby starší bratry neměli. (Purcell, Blanchard, & Zucker, 2000) Studie z roku 2001 ukazuje, že každé těhotenství ženy s mužským plodem, zvyšuje možnost homosexuality u mužů s vyšším číslem pořadí narození o 28%. (Ellis & Blanchard, 2001) Blanchard tuto souvislost zkoumal i v jiných svých výzkumech. Můžeme tedy předpokládat, že homosexuálové budou vykazovat chování méně maskulinní než heterosexuálové. Blanchard

objevil souvislost pouze v tomto případě. To, zda bude muž gayem, neovlivňuje počet starších sester, mladších sester, ani mladších bratrů. U leseb žádnou souvislost s pořadí narození neobjevili.

Z tabulky č. 2 je patrné, že respondenti měli nejvíce buďto žádného nebo právě jednoho sourozence, dva sourozence v dotaznících uvedlo pouze minimum respondentů, a proto byli dva sourozenci (ve všech čtyřech kategoriích) překódováni na jednoho sourozence, aby byl počet respondentů v jednotlivých skupinách více reprezentativní (0=0, 1=1, 2=1).

T-testem se zkoumalo, zda je rozdíl v preferencích zaměstnání a koníčků mezi respondenty, kteří uvedli, že nemají žádného (staršího bratra, mladšího bratra, starší sestru, mladší sestru) nebo zda mají jednoho/(dva) (staršího bratra, mladšího bratra, starší sestru, mladší sestru).

Tabulka č. 3 shrnuje T-test zvlášť pro ženy a pro muže a zvlášť pro koníčky a pro zaměstnání. T-test se projevil signifikantní ve dvou případech – u preference koníčků u mužů, kteří mají nebo nemají mladší bratry a u preference koníčků u žen, které mají nebo nemají mladší bratry.

Muži - preference zaměstnání (N=109)			
	Sig. (2-tailed)	df	t
starší bratři	0,077	107	-1,783
mladší bratři	0,871	107	0,163
starší sestry	0,128	107	1,533
mladší sestry	0,552	107	-0,597

Ženy - preference zaměstnání (N=119)			
	Sig. (2-tailed)	df	t
starší bratři	0,864	117	0,171
mladší bratři	0,091	117	-1,702
starší sestry	0,601	117	-0,524
mladší sestry	0,558	117	0,587

Muži - preference koníčků (N=109)			
	Sig. (2-tailed)	df	t
starší bratři	0,137	107	-1,499
mladší bratři	0,032	107	2,175
starší sestry	0,724	107	-0,354
mladší sestry	0,756	107	0,311

Ženy - preference koníčků (N=119)			
	Sig. (2-tailed)	df	t
starší bratři	0,058	117	1,915
mladší bratři	0,009	117	-2,655
starší sestry	0,832	117	0,213
mladší sestry	0,335	117	0,967

Tabulka č. 3 – T-testy pro zjištění rozdílů mezi počty jednotlivých sourozenců

Muži – preference koníčků v závislosti na počtu mladších bratrů

Průměrná hodnota pro muže, kteří nemají žádné mladšího bratra 0,741, pro muže, kteří mají mladšího bratra 0,65 ($t=2,175$, $df=107$, Sig. 2-tailed=0,032).

Obě skupiny mužů preferují maskulinní koníčky. Muži, kteří nemají žádného mladšího bratra, preferují maskulinnější koníčky, než muži, kteří mají mladšího bratra.

Ženy – preference koníčků v závislosti na počtu mladších bratrů

Průměrná hodnota pro ženy, které nemají žádné mladšího bratra 0,248, pro ženy, které mají mladšího bratra 0,359 ($t=-2,655$, $df=117$, Sig. 2-tailed=0,009).

Ženy, které nemají mladšího bratra, preferují femininnější koníčky, než ženy, které mladšího bratra mají.

12 Etické otázky společenskovedního výzkumu

Etické otázky hrají v každém společenskovedním výzkumu důležitou roli. (Hendl, 2005)
„Etická odpovědnost výzkumníka zahrnuje všeobecné principy akademické integrity a poctivosti a respekt k ostatním lidem, kteří se na výzkumu podílejí.“ (Punch, 2008)

Etický aspekt jsem ve svém výzkumu samozřejmě zohlednila i já. Respondenti i respondentky se výzkumu zúčastnili zcela dobrovolně, a to po předchozí ústní domluvě. Účastníci výzkumu byli informováni o naprosté anonymitě a byli evidováni pouze pod identifikačními čísly, takže jejich totožnost není nijak dohledatelná. Také byli ujištěni, že data budou použita pouze pro výzkumné účely. Respondenti i respondentky, kteří se mého výzkumu zúčastnili, nebyli za spolupráci na výzkumu nijak odměněni. Účastníci studie atraktivity a zdraví (2009) obdrželi za svou účast ve výzkumu odměnu v hodnotě 700 Kč, ale musím zde ještě jednou zdůraznit, že tento výzkum probíhal o mnoho déle a byl také náročnější.

V případě zájmu ze strany dotazovaných o dalším průběhu výzkumu mi mohli napsat svou e-mailovou adresu nebo telefon, na které bych je po rozboru dat mohla informovat o svých zjištěních a výsledcích.

13 Diskuze

Cílem výzkumu této práce bylo zjistit, zda existuje souvislost mezi pořadím narození a preferencí zájmů a koníčků v České republice. Výzkum se dále zabýval i tím, zda je možné najít souvislost mezi pohlavím a preferencí koníčků a zájmů a dále také, zda studijní zaměření respondentů ovlivňuje preferenci koníčků a zájmů.

Souvislost pohlaví a preference koníčků a zaměstnání

V první části výzkumu se pomocí T-testu zkoumalo, zda muži a ženy z výzkumného vzorku preferují stejné koníčky a zaměstnání nebo odlišné. Tento test prokázal signifikantní rozdíl, jak mezi výběrem preferencí koníčků, tak i mezi výběrem zaměstnání. Ženy preferují femininnější zaměstnání ($M=0,359$) i koníčky ($M=0,274$), zatímco muži maskulinnější zaměstnání ($M=0,635$) i koníčky ($M=0,712$).

Toto zjištění bylo možné předpokládat, jelikož gender se „vpisuje do těl“ již u malých dětí a po celý život ovlivňuje naše chování, postoje (Renzetti & Curran, 2003) a dokonce i preference koníčků a zaměstnání. Typické zájmy podle genderu se u lidí vyvíjejí velmi brzy. (Lippa R. , 2001) A dokonce i samotná společnost, ve které jedinec žije, má určité představy toho, jakými koníčky i zaměstnáními by se měl člověk zabývat. Pokud by si jedinec vybral zaměstnání nebo koníček, který není „typický pro jeho pohlaví“, někteří lidé by ho za tento výběr mohli i odsuzovat a toto rozhodnutí nechápat.

Souvislost studovaných oborů a preference koníčků a zaměstnání

Výzkum se zaměřil i na možnost, zda může preference zaměstnání a koníčků ovlivnit i místo sběru dat – studijní obor respondentů. Většina respondentů z místa sběru dat Salmovská byli studenti Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, zatímco respondenti z místa sběru dat FHS UK ve většině případů studovali Fakultu humanitních studií Univerzity Karlovy nebo Fakultu sociálních věd Univerzity Karlovy. T-test prokázal signifikantní rozdíl pouze mezi preferencemi zaměstnání mezi respondenty ze Salmovské a FHS UK, přičemž respondenti ze Salmovské preferovali maskulinnější zaměstnání ($M=0,514$) a respondenti z FHS UK preferovali femininnější zaměstnání ($M=0,46$), pojmy maskulinnější a femininnější v tomto případě pouze označují umístění na dvoupólové dimenzi. Oba dva průměry těchto preferencí se totiž vyskytují téměř uprostřed této dimenze maskulinity a femininity.

Tento test byl následně proveden zvlášť pro muže a ženy a zvlášť pro preference koníčků a zaměstnání. Významný rozdíl se objevil pouze u preferencí zaměstnání žen ze Salmovské (M=0,391) a FHS UK (M=0,319). Tento rozdíl mezi ženami pravděpodobně ovlivnil i výsledný rozdíl mezi oběma pohlavími.

Souvislost pořadí narození a preference koníčků a zaměstnání

Následně se provedl T-test, aby se mohlo zjistit, zda počet sourozenců různého pohlaví a věku může ovlivnit preference koníčků a zaměstnání. Signifikantní rozdíl se objevil pouze ve dvou případech, a to u preferencí koníčků u mužů a u žen, kteří mají/nemají mladšího bratra.

Muži, kteří mají mladšího bratra, preferují méně maskulinní koníčky než muži, kteří mladšího bratra nemají. Zatímco ženy, které mají mladšího bratra, preferují méně femininní koníčky než ženy, které mladšího bratra nemají. Může tedy ovlivnit přítomnost mladšího bratra v rodině preference koníčků u mužů i u žen?

Hypotézy

1. Preference zaměstnání a koníčků se budou lišit v závislosti na pohlaví
- tato hypotéza byla potvrzena
2. Preference zaměstnání a koníčků se budou lišit v závislosti na místě sběru dat/studijním oboru respondentů
- tato hypotéza byla potvrzena pouze u žen a jejich preference zaměstnání
3. Preference zaměstnání a koníčků se budou lišit v závislosti na počtu jednotlivých sourozenců
- tato hypotéza byla potvrzena pouze pro preferenci koníčků a to u mužů i u žen na základě toho, zda mají nebo nemají mladší bratry

13.1 Limity studie

Limitem této studie je nesouměrné zastoupení jednotlivých pořadí narození mezi respondenty. Jelikož toto rozložení nebylo souměrné, nebylo možné provést přesné a kvalitní zkoumání.

Další nevýhodou byl i výběr respondentů – studentů humanitních oborů a přírodo – vědních oborů – protože tímto výběrem mohou vznikat nepřesné závěry. Šlo ale o výzkum především explorační, a proto byla zvolena právě tato skupina respondentů, jelikož je snadno přístupná a respondenti nemají problém s vyplňováním dotazníků a dalších testů. Při tomto výzkumu bylo možné objevit chyby, kterých by bylo možné se při podobných zkoumání vyvarovat. Zvolený výzkumný vzorek přináší i výhodu, respondenti jsou v podobném věku od 19 do 31 let (M=22,71), a proto můžeme očekávat, že na preference maskulinity a femininity budou pohlížet stejným pohledem – kulturně i časově. (Lippa R. A., Pohlaví, příroda a výchova, 2009)

Na základě výběru respondentů není možné výsledky výzkumu aplikovat na celou českou populaci.

14 Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se věnovala tématům pořadí narození, zaměstnání, koníčků, preferencím, pohlaví. Cílem této práce bylo zjistit, zda existuje souvislost pořadí narození s preferencí koníčků a zaměstnání, případně také, zda existuje souvislost mezi pohlavím a preferencí koníčků a zaměstnání.

Teoretická část se věnovala pojmům rodiny, jejímu vývoji a vlivu na jedince, jednotlivým pořadím narození a jejich vlivu na jedince, koníčků a zaměstnání. Vývoj těchto pojmů byl zachycen z historického hlediska, aby byly vidět změny, které proběhly v čase, a které ovlivňují člověka.

V praktické části bylo nejprve zkoumáno, zda pohlaví má vliv na preferenci koníčků a zaměstnání a tato myšlenka byla potvrzena. Ženy preferovaly femininní koníčky a zaměstnání, zatímco muži preferovali maskulinní. Pomocí T-testu se dále zkoumalo, zda má na preference vliv místo sběru datu - pravděpodobné zaměření respondenta. Respondenti ze Salmovské (přírodo-vědní obor) preferují maskulinnější zaměstnání než respondenti z FHS (humanitní obor), což ovlivnil signifikantní rozdíl u preferencí zaměstnání mezi ženami, které se zabývají jinými obory – humanitní obor – femininnější než obor přírodo-vědní. Následně se zkoumala spojitost mezi pořadím narození (konkrétně počtem starších bratrů, mladších bratrů, starších sester a mladších sester) a preferencí koníčků a zaměstnání. Byla nalezena souvislost mezi preferencí koníčků a počtem mladších bratrů a to jak u mužů, tak u žen.

Pořadí narození

- 1) Která dospělá osoba ženského pohlaví měla největší zodpovědnost za Vaši výchovu?
- biologická matka
  - adoptivní matka
  - pěstounka
  - nevlastní matka
  - jiná příbuzná žena
  - jiná nepříbuzná žena
  - nikdy mě nevychovávala dospělá osoba ženského pohlaví
- 2) Pokud Vás nevychovávala Vaše biologická matka, víte o ní dost, abyste si byl jist kolik měla/má dalších dětí?
- ano
  - ne
  - vychovávala mě má biologická matka
- 3) Kolik chlapců přivedla Vaše matka na svět před Vaším narozením? _____
O kolik let jsou starší než vy? _____
- 4) Kolik dívek přivedla Vaše matka na svět před Vaším narozením? _____
O kolik let jsou starší než vy? _____
- 5) Kolik chlapců přivedla Vaše matka na svět po Vašem narození? _____
O kolik let jsou mladší než vy? _____
- 6) Kolik dívek přivedla Vaše matka na svět po Vašem narození? _____
O kolik let jsou mladší než vy? _____
- 7) Kolik párů dvojčat porodila Vaše matka? _____
O kolik let jsou mladší/starší než vy? _____
- 8) Máte (měl jste) dvojče?
  - ne
  - ano – identické dvojče
  - ano – dvojvaječné dvojče bratra
  - ano – dvojvaječné dvojče sestru
- 9) Pokud měla Vaše matka kromě Vás ještě další děti, kolik z nich mělo stejného otce jako Vy?
 _____ Vlastních bratrů a sester
- 10) Pokud máte sourozence, vyrůstal jste s vlastními sourozenci (tj. oba rodiče stejní)?
  - Ano
  - Ne
  - Vyrůstal jsem s nevlastními sourozenci (společná matka)
  - Vyrůstal jsem s nevlastními sourozenci (společný otec)
  - Vyrůstal jsem s nevlastními sourozenci (žádný společný rodič)
- 11) Zemřel některý z Vašich sourozenců?
  - Ne
  - Ano (Napište, zda starší či mladší sestra či bratr a kolik jí/mu bylo _____ let: _____)

Demografické údaje

1. Vaše pohlaví: M _____ Ž _____
2. Kolik Vám je nyní let? _____
3. Jakého stupně vzdělání jste doposud dosáhli?
- Základní škola
  - Střední škola s maturitou
  - Střední škola s vyučným listem
  - Vyšší škola
  - Vysoká škola
4. Jaký je typ Vašeho vzdělání?
- Technické
  - Ekonomické
  - Humanitní
  - Umělecké
  - Matematicko-fyzikální
  - Medicínsko-biologické
  - Jiné (uveďte prosím jaké): _____
5. Pokud studujete, kterou školu a na jakém stupni studujete? _____
6. Jaké je Vaše zaměstnání? _____
7. Jaká je výše Vašeho čistého příjmu?
- 0 – 5.000,-
  - do 10.000,-
  - 10.000 – 15.000,-
  - 15.000 – 20.000,-
  - 20.000 – 30.000,-
  - 30.000 – 40.000,-
  - 40.000,- a více

2. Preference zaměstnání a koníčků

ID respondenta:

Niže je uvedeno mnoho různých zaměstnání. U každého z nich napište, jak byste se při vykonávání takového zaměstnání cítil. Neprůmyslujte nad tím, jak byste mohl být v daném zaměstnání dobrý nebo zda jste pro vykonávání takové práce kvalifikovaný. Nemyslete ani na to, kolik peněz byste si tímto zaměstnáním mohl vydělat nebo zda byste mohl mít úspěch. **Myslete pouze na to, jak příjemné by pro Vás bylo vykonávat práci, která je s daným zaměstnáním spojená.**

Uveďte prosím pomocí čísla na 5ti bodové škále, jak by se Vám tento typ zaměstnání zamlouval.

Velmi nepříjemné	Spíše nepříjemné	Neutrální	Spíše příjemné	Velmi příjemné		
1	2	3	4	5		
1. Hlavní učení		1.	2.	3.	4.	5.
2. Ředitel uměleckého muzea		1.	2.	3.	4.	5.
3. Automechanik		1.	2.	3.	4.	5.
4. Prodávač automobilů		1.	2.	3.	4.	5.
5. Kosmetický poradce		1.	2.	3.	4.	5.
6. Biolog		1.	2.	3.	4.	5.
7. Mzdový účetní		1.	2.	3.	4.	5.
8. Stavební podnikatel		1.	2.	3.	4.	5.
9. Podnikatel		1.	2.	3.	4.	5.
10. Tesat/truhlář		1.	2.	3.	4.	5.
11. Uředník		1.	2.	3.	4.	5.
12. Chemik		1.	2.	3.	4.	5.
13. Spisovatel dětské literatury		1.	2.	3.	4.	5.
14. Počítačový programátor		1.	2.	3.	4.	5.
15. Módní návrhář		1.	2.	3.	4.	5.
16. Učitel tance		1.	2.	3.	4.	5.
17. Redaktor		1.	2.	3.	4.	5.
18. Elektrotechnik		1.	2.	3.	4.	5.
19. Učitel na základní škole		1.	2.	3.	4.	5.
20. Farmař		1.	2.	3.	4.	5.
21. Manéžyn		1.	2.	3.	4.	5.
22. Stevard		1.	2.	3.	4.	5.
23. Květinář		1.	2.	3.	4.	5.
24. Návrhář interiéru		1.	2.	3.	4.	5.
25. Vynálezce		1.	2.	3.	4.	5.
26. Pilot stíhačky		1.	2.	3.	4.	5.
27. Právník		1.	2.	3.	4.	5.
28. Knihovnik		1.	2.	3.	4.	5.
29. Vedoucí obchodu s oblečením		1.	2.	3.	4.	5.

30. Matematik	1.	2.	3.	4.	5.
31. Mechanik	1.	2.	3.	4.	5.
32. Ministr nebo duchovní	1.	2.	3.	4.	5.
33. Novinový reportér	1.	2.	3.	4.	5.
34. Nemocniční ošetrovatel	1.	2.	3.	4.	5.
35. Lékař	1.	2.	3.	4.	5.
36. Básník	1.	2.	3.	4.	5.
37. Profesionální sportovec	1.	2.	3.	4.	5.
38. Psycholog	1.	2.	3.	4.	5.
39. Sociální pracovník	1.	2.	3.	4.	5.
40. Spisovatel beletrie	1.	2.	3.	4.	5.

Niže je uvedeno mnoho různých koníčků. U každého z nich napište, jaký pocit z něj máte. Uveďte prosím číslem pomocí následující 5ti bodové škály Váš názor na daný typ zájmové činnosti.

Velmi nepříjemné	Spíše nepříjemné	Neutrální	Spíše příjemné	Velmi příjemné		
1	2	3	4	5		
1. Domácí elektrotechnika		1.	2.	3.	4.	5.
2. Tanec		1.	2.	3.	4.	5.
3. Počítače		1.	2.	3.	4.	5.
4. Sledování módních trendů		1.	2.	3.	4.	5.
5. Videohry		1.	2.	3.	4.	5.
6. Aerobic		1.	2.	3.	4.	5.
7. Navštěvování automobilových výstav		1.	2.	3.	4.	5.
8. Zpěv		1.	2.	3.	4.	5.
9. Rybaření		1.	2.	3.	4.	5.
10. Nakupování oblečení		1.	2.	3.	4.	5.
11. Hraní pokeru		1.	2.	3.	4.	5.
12. Sledování romantických filmů		1.	2.	3.	4.	5.
13. Basketbal		1.	2.	3.	4.	5.
14. Sbirání plyšových zvířátek		1.	2.	3.	4.	5.
15. Sledování sportovních pořadů v televizi		1.	2.	3.	4.	5.
16. Sbirání fotografií rodiny a přátel		1.	2.	3.	4.	5.
17. Kulinářství		1.	2.	3.	4.	5.
18. Četba románů		1.	2.	3.	4.	5.
19. Údržba automobilu		1.	2.	3.	4.	5.
20. Vaření		1.	2.	3.	4.	5.
21. Sledování napínavých a akčních filmů		1.	2.	3.	4.	5.
22. Dekorace interiéru		1.	2.	3.	4.	5.

16 Seznam použité literatury

(nedatováno). Načteno z CIA - Central Intelligence Agency (US):

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ez.html>

(nedatováno). Načteno z Wikicitáty: <http://cs.wikiquote.org/wiki/Aristotel%C3%A9s>

Adler, A. (1994). *Psychologie dětí*. Praha: Práh - Martin Vopěnka.

Bohmer, P., & Sitton, S. (Summer 1993). The influence of birth order and family size on notable American women's selection of careers. *Psychological Record*.

Cliff, I., & Kris, R. (2006). *Pořadí narození*. Eugenika.

Demografie (nejen) pro demografy, Sociologické pojmosloví 2. (1993). Praha.

Divíšek, J., Culek, M., & Jiroušek, M. (2010). *Biogeografie - Multimediální výuková příručka*.

Načteno z

http://is.muni.cz/do/rect/el/estud/prif/ps10/biogeogr/web/index_book_2-7-2.html

Ekologická nika: Wikipedie. (nedatováno). Načteno z Wikipedie:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Ekologick%C3%A1_nika

Ellis, L., & Blanchard, R. (2001). Birth order, sibling sex ratio, and maternal miscarriages in homosexual and heterosexual men and women. *Personality and Individual Differences* 30, 543-552.

Ferjenčík, J. (2000). *Úvod do metodologie psychologického výzkumu - Jak zkoumat lidskou duši*. Praha: Portál.

Fried, J. (1969). *Hobby*. Praha: Československý spisovatel.

Galton, F. (1869). *Hereditary genius*. London: MacMillan and Appleton.

Giddens, A. (1999). *Sociologie*. Praha: Argo.

Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál.

Hobby: Wikipedie. (nedatováno). Získáno 2014, z Wikipedie:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Hobby>

- Horský, J., & Seligová, M. (1997). *Rodina našich předků*. Praha: Nakladatelství LN, s.r.o.
- Isaacson, C., & Radish, K. (2006). *Pořadí narození*. Eugenika.
- Jak pořadí narození ovlivňuje náchylnost vůči alergiím: Novinky.cz.* (nedatováno). Načteno z Novinky.cz: <http://www.novinky.cz/zena/deti/229186-jak-poradi-narozeni-ovlivnuje-nachylnost-vuci-alergiim.html>
- Janásek, A. (2010). *Volný čas ve středověku: VEMESTE.CZ*. Načteno z VEMESTE.CZ: <http://www.vemeste.cz/2010/12/volny-cas-ve-stredoveku/>
- Jandourek, J. (2003). *Úvod do sociologie*. Praha: Portál.
- Kolektiv autorů Encyklopedického institutu Československé akademie věd. (1982). *Ilustrovaný encyklopedický slovník*. Praha: Academia.
- Kottman, & Johnson. (1998). *1993 v Nims*.
- Kožnar, M. (2006). *Zacházení s časem volna* (Bakalářská diplomová práce). Brno.
- Leman, K. (1997). *Sourozenecké konstelace*. Praha: Portál.
- Lippa, R. (2001). On deconstructing and reconstructing masculinity - femininity. *Journal of Research in Personality*, stránky 168-207.
- Lippa, R. A. (2009). *Pohlaví, příroda a výchova*. Praha: Academia.
- Lippa, R. A., & Arad, S. (1997). *The structure of sexual orientation and it's relation to masculinity, femininity, and gender diagnosticity: Different for men and women*.
- Máchal, A., & Husták, J. (1996). *Malý ekologický a environmentální slovníček*. Brno: Rezekvítek.
- Melicharová, M. (2010). *Jaké jsou vaše děti? Napoví pořadí!: Proženy.cz*. Načteno z Proženy.cz: <http://www.prozeny.cz/magazin/deti-a-rodina/rodinne-vztahy/16816-jake-jsou-vase-deti-napovi-poradi>
- Mezera, A. (2002). *Pro jaké povolání se hodím?* Praha: Vydavatelství a nakladatelství Computer Press.

- Milan Žák a kolektiv. (1999). *Velká ekonomická encyklopedie*. Praha: Linde Praha, a.s.
- Nakonečný, M. (1997). *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia.
- Nelles, W. (2004). *Rodinné konstelace*. Praha: Alternativa.
- Období vzdoru – Jak nepropadnout pocitům viny: VašeDěti.cz.* (nedatováno). Načteno z VašeDěti.cz: <http://www.vasedeti.cz/vychova/vychovne-problemy/obdobi-vzdoru-jak-nepropadnout-pocitum-viny/>
- Petrželková, H. (23. Březen 2011). *Jedináčků přibývá, jsou opravdu sobečtí a rozmazlení?: OnaDnes.cz.* Načteno z OnaDnes.cz: http://ona.idnes.cz/jedinacku-pribyva-jsou-opravdu-sobecti-a-rozmazleni-f9h-/deti.aspx?c=A110321_153833_deti_abr
- Prekop, J. (2002). *Prvorozené dítě - O sourozenecké pozici*. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o.
- Proč se rodí dvojčata?: Porodnice.cz.* (nedatováno). Načteno z Porodnice.cz: <http://www.porodnice.cz/proc-se-rodí-dvojčata>
- Punch, K. F. (2008). *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál.
- Purcell, D. W., Blanchard, R., & Zucker, K. J. (2000). Birth order in a contemporary sample of gay men. *Archives of Sexual Behavior*, 349, 8 stran.
- Renzetti, C. M., & Curran, D. J. (2003). *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum.
- Rulíková Vítková, M. K. (8. Březen 2010). *Vliv pořadí narození na život dvojčat: Rodina.* Načteno z Rodina: <http://www.rodina.cz/clanek7615.htm>
- Salmonová, C. (2003). Birth order and relationships. *Human Nature*, stránky 73-88.
- Sobotková, I. (2001). *Psychologie rodiny*. Praha: Portál.
- Sulloway, F. J. (1996). *Born to rebel - Birth order, family dynamics and creative lives*. New York: Pantheon books.
- Šamanová, G. (2010). *Volný čas, Tisková zpráva CVVM*. Získáno 2014, z CVVM - Centrum pro výzkum veřejného mínění:

http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3718/f3/100994s_OZ100114.pdf

Škodová, M. (2007). *Tisková zpráva - Prestiž povolání: Centrum pro výzkum veřejného mínění*. Získáno 2014, z Centrum pro výzkum veřejného mínění:

http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3431/f3/100704s_eu70628.pdf

Špok, D. (nedatováno). *Hledání povolání je dnes nutností: Dějiny zaměstnání ET LABORA*.

Získáno 2014, z ET LABORA: <http://www.etlabora.cz/hledani-povolani-je-dnes-nutnosti-dejiny-zamestnani-1/>

Terry, W. S. (1989). Birth order and prominence in the history of psychology. *The Psychological Record*, stránky 333-337.

Žebříček nejlépe a nejhůře placených profesí: Finance.cz. (2013). Získáno 2014, z Finance.cz:

<http://www.finance.cz/zpravy/finance/36068-zebricek-nejlepe-a-nejhure-placeny-profesi/>

17 Přednášky

Sourozenecké konstelace (PhDr. Zdeňka Rejtharová)

Úvod do genderových studií (FHS UK – Praha)

Úvod do historie (FHS UK – Praha)

Úvod do společenskovedního výzkumu (FHS UK – Praha)

Vývojová psychologie (FHS UK – Praha)